

SLOVAN

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO

LETO XIII. - 1915. - ŠT. 3.

UREJA MILAN PUGELJ.

TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

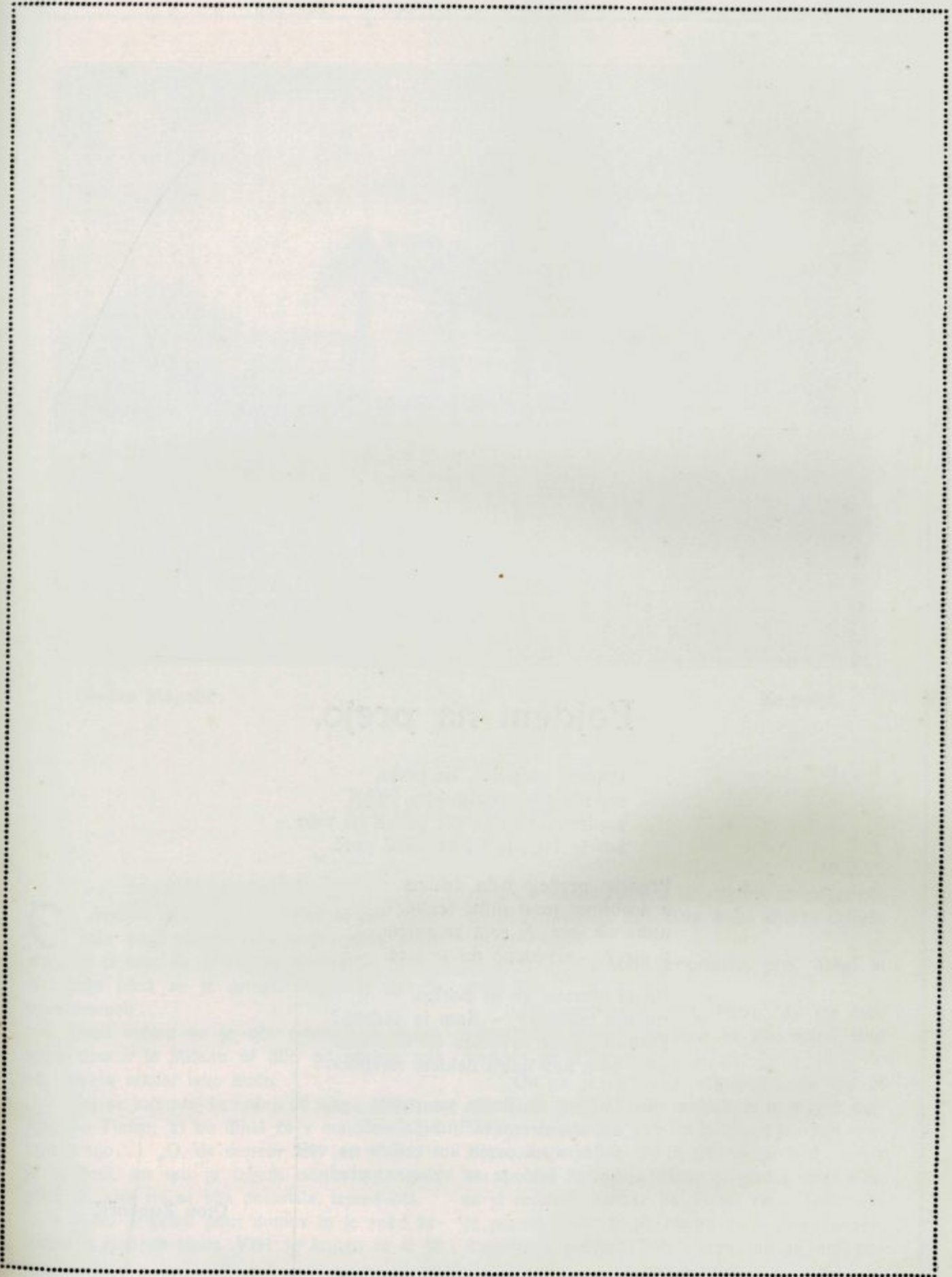
Romarji. Podlimbarski	65	Kuhinja pri Kraljci Gosji Nožici.	
Pojdem na prejo. Oton Župančič .	68	Spisal Anatole France. Prevel Oton	
Milan Mrak. Ivo Šorli	69	Župančič	83
Na istrskem vlakcu. V težki uri.		Poletna. Fedja Dimitrijevič	91
Besede umirajočega dijaka. Aloj-		Listek	92
ziji Gradnik	74	Antonu Verovšku v spomin. Hrvatska mlada lirika.	
Janovo. Vladimir Levstik	75	Jutarnji pohod. Dr. Anton Breznik. Fran Klemen-	
V plavžih. Janko Samec	79	čič. Pogreb. † Ivan pl. Zajec. Koledar družbe sv.	
A. G. Matoš. Dr. Fr. Ilešič	80	Mohorja za 1915. leto. Koledar družbe sv. Cirila	
Pesem o smreki. Fl. Golar	82	in Metoda. — Naše slike: Srečko Magolič st.:	
		Na polju. Srečko Magolič st.: Večerno solnce.	
		Srečko Magolič st.: Partija s Fužin.	

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
===== petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Pojdem na prejo.

Pojdem na prejo, na prejo,
saj me ne mara ljubica več,
pojdem na prejo kot ptiček na vejo –
kar je biló, je za vekomaj preč.

Predejo, predejo bela dekleta
z drobnimi prsti nitke tenké,
nitka od srca do srca se spleta,
v mrežo zapredeno mi je srcé.

Ali bi Marico, ali bi Barico,
Ančico, Staziko? – Kam iz zadreg?
Ljubica prava – ostani mi zdrava,
zdaj bom kar ljubil dekleta navprek.

Pojdem na prejo, na prejo,
saj me ne mara ljubica več,
pojdem na prejo kot ptiček na vejo –
kar je biló, je za vekomaj preč.

Oton Župančič.

Srečko Magolič:

Na polju.

Milan Mrak.

Spisal Ivo Šorli.

IV. poglavje.

Ob devetih zjutraj sta se Milan in oče odpeljala proti mestu. Tinica je prišla kakor slučajno iz hiše in je veselo pozdravila. Kakor iz belega jekla se je zarezal Milanu v srce ta njen nasmeh...

Proti večeru se je oče odpeljal iz mesta zopet domov in Milanu ni bilo od prvega leta ob slovesu nikdar tako hudo.

Saj se loči zdaj še zadnji od njega, ki pozna njegovo Tinico, ki bo dihal že v malo urah isti zrak ž njo... „O, da morem tudi jaz s teboj!“ je vzdihnil, ko mu je izginil očetov voz pred gostilno, kjer sta se bila poslovila, izpred oči.

Milan je prišel potr domov in je sedel žalostno k mizi ob oknu. Vzel je knjigo in si je

(Dalje.)

podprl z obema palcema odprtih rok obraz čez oči, da bi gospodinja ne videla, kako strmi v daljavo in ne v knjigo...

In tako turobno je preživel prvi, drugi in tretji dan.

„Kaj vam le je letos, Milan, da ste tako potrti? Saj druga leta vam ni bilo videti tako hudo?“ ga je izpraševala gospa.

On pa je nevoljno odgovarjal, da mu ni nič. Toda molčati, čisto molčati le ni mogel: najboljšemu prijatelju, sošolcu Komarju je odprl srce. Naprosil ga je bil, da bi šla na sprehod, in šla sta tja ven čez polja. Milan je gledal mrko v tla in je molčal; Komar pa je bil vesel dečko, ki je poznal žalost le po imenu, in je pripovedoval dogodbe s počitnic brez obzira, ali ga oni po-

sluša, kakor je to navada veselim in zadovoljnim ljudem. Tam zunaj pa, ko sta prišla že do reke, se je Milan naenkrat ustavil, se je obrnil tja na svojo rojstno stran in je zavzdihnil tako bolestno, da je oni obstal. — „Kaj ti je?“ je vprašal Komar presenečen. In Milan je počasi povedal.

Komar pa je moral pričakovati čisto kaj drugega, kakor je začudeno odprl oči.

„Kaj, zaljubljen si se? Pa je-li to tako hudo?“ je vprašal. In se je debelo zasmel; ne hudobno, ne zasmehljivo, tako kakor se pač človek zasmije, če sliši kuriozno stvar, za katero nima smisla. A potem ga je vendar premagala radovednost, morda celo malo sočutja, da je izpraševal Milana naprej, kdo je ona, kako sta začela, kako je bilo?

Milana je bil oni brutalni smeh zelo zmedel. A potem je pomislil, da Komar teh stvari morda res še ne more razumeti, ko jih sam še ne pozna, — ko še ne pojmi resnično globoke prve ljubezni. In ker so bila nadaljna vprašanja stavljena v dostojnem, če že ne popolnoma spoštljivem tonu, je Milan govoril. Počasi, v tla zroč in zamolklega glasu je dajal pravzaprav bolj le razumeti.

Oni pa ga je gledal začudeno od strani; in ko je Milan še vzdihnil, da jo mora, mora čim prej videti, se je Komar zopet sirovo zakrohotal.

„Pa ne bodi no noreč, Milan!“

In Milan je umolknil. Ne, osramočen, nego samo užaljen. Zdaj še samo užaljen. Toda ne užaljen proti prijatelju, — čeprav je zdaj šele spoznal, kako ima sirovo srce, — užaljen od življenja samega.

Milan je umolknil in je zakopal vase svojo boleost... Toda molčal ni Komar: vsa stvar se mu je zdela samo zabavna in vredna, da jo človek pove.

In tako se je kmalu razneslo, da je Milan zaljubljen, nesrečno zaljubljen; zakaj drugače bi moral biti vesel. V čem tiči nesreča, — kdo bi to preiskoval?

Pa še to se je razneslo, da je Milan — pesnik. Kakor je sicer bil nesrečen in poln bolečin, tako daleč se Milan tej žalosti ni bil uklonil, da bi učenje zanemarjal. Samo enkrat je profesorju matematike nekaj slabše od govoril nego njegova konkurenta Komar in Malnič, — drugi dan je že zopet oba pobil.

Toda med stroge šolske ure je bilo natrošenih tudi nekaj prijetnih, in v eni takih je pogledal Komar Milanu čez rame in je videl napisano vrstico pod vrstico sredi malega papirčka.

„Pesem!“ se je začudil Komar. Milan je bil menda ravno dovršil, ker je zdaj le tu in tam še kaj prečrtal in popravil. Komar je prežal. In ko je hotel Milan spraviti, je Komar naglo pograbil tja in je ujel. Milan se je naglo obrnil in je poskusil iztrgati. Toda šum je opozoril profesorja, da je pogledal sem, in Milan je moral izpustiti, ko ni hotel Komar. Ta pa je potem še udobno razgrnil listek pred seboj in je čital otožno pesemco o ljubičini nezvestobi.

Stvar na sebi se je zdela Komarju silno nespametna, verzi pa menda ne bodo slabi. Toda on si je pošteno priznal, da mu v teh stvareh ne gre zadnja beseda, ko se ni nikdar z njimi pečal: tiste pesmice, ki so jih čitali v šoli, se je naučil in jih je povedal profesorju, če je vprašal po njih. Ali mogoče je, da je pesnikom res tako pri srcu. Če pogleda Milana, bi skoro verjel.

Obrnil se je nazaj in je vrnil listek.

„Kaj te je res pustila?“ je pošepetal.

„Eh!“ je Milan nevoljno odgovoril in je stresel z glavo.

„Pa zakaj potem praviš?“

Milan ga je zaničljivo premeril.

Komar se je obrnil in je skomizgnil z rameni. Kaj se hoče... če je človek pesnik, saj ne more nič zato, to je prirojena nesreča, in če bo Milan nekoč še slaven mož, toliko bolje zanj.

Vsekakor se mu je zdelo vredno, povedati tudi drugim, da je Milan radi svoje nesrečne zaljubljenosti postal tudi pesnik.

In Milan je kmalu začutil, da se širi okrog njega nekaj kakor tiho spoštovanje... In silno mu je godilo to... In bolj in bolj, ko je videl, da se obračajo z vse drugim izrazom za njim tudi dekliške oči...

Ah, kako je bilo njegovemu bolnemu srcu sladko to mehko vpraševanje sem čez iz vseh teh sočutnih pogledov: „Zakaj si tako mrk in tih, ti blede, otožni poet?“ In to čudno vabljenje: „Stopi sem med nas, pesnik ti žalostni, in če ne ozdravljena, potolažena bo tvoja duša!“

Godilo mu je in rad je gledal otožno tja; toda klici sami so ostali zaman: tih čut v srcu mu je rekel, da bi oskrnil svojo boleost, če bi tolažbo tudi vzeml. A še bolj drugi čut, ki mu je bolj iz razuma nego srca govoril: skrivnostnejša se mora zdeti dekletom ta njegova boleost, če ž njo odide, komaj da jo je pokazal, spet nemo tja v tajinstveni mrak...

Zato mu je Komar zastoj prigovaljal, da bi šla kdaj v kako družino, kjer stanujejo gospodične. Milan je vselej zmajal z glavo in ni hotel.

Toda usoda je hotela, da je bilo med njegovimi občudovalkami tudi deklet, ki ni verjelo, da bi ne imel niti pesnik pravice, biti nesrečen, ako se je zahotelo sreči, da ga obsije. In deklet se je zavedalo, da posije sreča v vsako srce, kamor padejo žarki iz njenih oči...

In to deklet je bila prelepa Štajerka gospodična Zora Kocjančičeva v drugem tečaju učiteljskega. Stanovala je pri gospe Bogčevi, materi Milanovega sošolca Julija in treh gospodičen. In vse te tri gospodične so imele že vsaka svojega fanta, ki so prihajali vsako sredo in soboto k njim. In lepi Zori se je zdelo nespametno, da bi sama samevala radi te vseobče zaljubljenosti. In tako je dobil Julij ukaz, da čim prej pripelje otožnega sošolca s seboj. In ako res noče priti tako, naj ga naprosi, da mu pride pomagat pri nalogah.

In tako je sedel Milan drugi dan ničesar sluteč v Julijevo sobi, ko so prišla deklet ter ju spravila v svojo sobo, kjer je bila že cela zaljubljena družba.

In Zora je sedla zraven Milana in ga je nekoliko časa samo gledala, da je ves zardel.

„Ali je res gospod Mrak, da ste tako strašno zaljubljeni?“ ga je potem nedolžno vprašala, da je Milan vnovič zardel.

Zora pa se je zasmejala in je nadaljevala:

„Pa v neko kmečko punico, da ste se zaljubili? Kaj pa pravi k vašim pesmim? Dajte rajši meni kako napraviti! Pri nas smo imeli komija, ki mi je vsak dan prinesel po eno, če ne po dve?“

Zdaj je bil Milan užaljen. S komiji ga primerja, njega, študenta, resničnega pesnika!

Toda Zora mu ni dala miru, da bi bil razžaljenje premišljeval. Primaknila je stolico bliže, in ko so se že vsi drugi držali za roke, je prišla tudi ona njega. In ga je pogledala z ljubkim nasmehom, da so se ji napravile v ličkah preljubeznive jamice in da so se zablščali njeni prebeli zobje.

„Take lepe oči imate, pa tako temno gledate!“ mu je pošepetala in je pri tem malko zardela, da ji je bil obrazek še bolj rožnat in mil. — Potem se je naslonila naenkrat nazaj in je modro modrovata:

„Veste, gospod Milan, saj taka nesrečna ljubezen nima res nobenega smisla. Človek

je zato na svetu, da se veseli! Žalostni bomo, kadar bomo stari! Zdaj se pa lepo zabavajmo; to je glavno! Čujte, jutri popoldne gremo v gozd, — saj pridete tudi vi? Jaz sem tako sama, — saj jih vidite — pa se dolgočasim. Vedno moram jaz hoditi z gospo!“ je pristavila tiho in ga je proseče pogledala.

Milan ni mogel drugače in je obečal. To je bila pravzaprav prva beseda, ki jo je govoril. Že sam je bil bolj molčeč človek in to Zorino čebnanje ga je popolnoma omamilo. Ali Zori sami ni bilo do dolgega modrovanja, in misel ji je hitro poskočila, da bi se lahko kaj igrali. In že so bile kocke na mizi in vsi so se morali pokoriti. Milan je to posebno rad storil, da mu ni bilo treba govoriti. Vsak hip je začutil Zorine oči na obrazu in srce mu je bilo vse zbegano. Ali se ne godi zopet nekaj čudnega ž njim...? Ali ni, kakor da ga zopet od bliže in od bliže obkrožajo vrtinci?...

Kakor olajšan se je oddahnil, ko je gospa Bajčeva napovedala večerjo in se je pričelo poslavljanje. Drug za drugim so odšli parčki ven na hodnik in dol po poltemnih stopnicah. Zora je vstala zadnja in je spremila Milana ven.

Zunaj mu je dala roko in jo je obdržala v svoji, gorko jo oklepajoč.

„Jutri ob dveh torej pridete sem, da gremo že od tod skupaj!... In kako pesmico mi čim prej napišite! Tako rada čitam take!“ je rekla in mu je še bolj gorko stisnila roko. Iz njenih oči pa je švignil nanj topel pogled.

Druga deklet so se že vračala in spodaj na cesti so ga čakali tovariši.

„To je punčka, vidiš, ta Zora! V to se izplača zaljubiti!“ mu je rekel Komar. Toda Milan je molčal in se hitro poslovil.

In po večerji je šel kmalu v posteljo in si je potegnil odejo čez glavo, da bi bil čim prej sam. In iz teme se mu je prikazal zdaj Tiničin, zdaj Zorin obraz... kako so je mogel zaljubiti v kmečko deklet, ga je vprašala ta... In vendar... tudi Tinica je lepo in ljubo deklet... Toda Zora!... kak obrazek, kake čudne oči!... In kako ga je gledala!... In kako mu je stiskala roko!... Toda kaj bi rekla Tinica, če bi jo zdaj pustil tako?... Ubogi, nedolžni otrok, — Tinica!...

Vse se mu je obračalo, vse mu je vrelo po srcu in po glavi...

Toda slednjič si je napravil v mladi duši kompromis: Tinica je kakor gorska cvetka, cve-

toča visoko gori na sivi skali in pohlevno čaka-joča, da pride on k njej. — Zora pa je kakor gosposka roža, vsajena v grajski vrt... In ta lepa grajska roža mu bo cvetela tu, med letom, — o počitnicah pa ga bo čakala gori doma ta skromna gorska cvetka...

In pogreznil se je, da sam ni vedel kdaj v sladki sen. In videl je prelepo pokrajino s ponosnim gradom pod goro in s sivo skalo, kipečo nad njim... In doli na grajskem vrtu je cvela prelepa rdeča roža in je imela Zorin obraz, gori s skale dol pa je gledala bela gorska cvetica, — Tiničina glavica...

V. poglavje.

Toda Tinica niti ni vedela, da je bela gorska cvetica in da čaka na Milana.

Komaj poldrugi mesec po začetku šole in mesec pozneje, ko se je bil Milan ujel v sladke Zorine mreže, se je pripeljal njegov oče zopet enkrat dol v mesto in mu je med drugimi domačimi novicami in mimogrede povedal tudi to, da se Tinica še pred adventom poroči s Kramarjevim Pepetom.

Ali je Milan ostrmel, ali se je stresel! Da niso šle očetu čisto druge stvari po glavi, moral bi bil opaziti. Toda on je že čebnjal in čebnjal in se je veselo smejal: da bo letos vina kakor vode, da bo pri Kavčiču letos dolg izplačal, da bo materi kupil nov plašč, ko mu že pet let ne da miru s tem. In tako in enako.

Milanu pa so drhtele roke, siloma se je premagoval in težko je čakal, da bi oče vstal in šel.

Potem pa, ko je bil sam, se je vrgel na posteljo in se je bridko razjokal... Tinica!... In že po šestih tednih greš in me tako zapustiš!... Tinica!... Ali je bilo torej vse sama laž!... O, pisal ji bo, pisal, da je gojil gnusno kačo na svojih prsih, da je izgubil zdaj vso vero v Boga in ljudi, da... da... O, Tinica!... Ali je res mogoče?... Ali si niso samo izmislili hudobni ljudje?...

„Kaj pa ti? Kaj pa — Zora?“ ga je pošegetal po vesti s koncem repa hudobni duh... Toda Milan ga je odrinil z roko v stran: „To je nekaj drugega, čisto nekaj drugega! Jaz nisem Tinice kjub temu izrul iz srca... Za vedno ji je bil pripravljen v mojem srcu tih oltar in čuval bi bil do konca svojih dni njen ljubi spomin... Pa gre in mi ga oblati tako!... O, Tinica!...“

Zunaj je nekdo hodil in slišalo se je, kakor da hoče odpreti vrata. Milan se je vzravnal, si je obrisal oči in je šel k oknu.

„K Zori grem!“ je vzdihnil globoko in je stopil hitro k obešalniku po suknjo in klobuk.

Zora ga je bila odtlej, ko ji je bil že dolžen dovoliti vpogled v svoje račune, samo enkrat vprašala, kako je pa zdaj s to njegovo prvo takozvano „nesrečno“ ljubeznijo.

Milan je odgovoril, da je končano.

„Kako končano?“ je vprašala strogo.

„Tako... končano! Zdaj ljubim tebe!“

„Da, ali pa tudi ve tista tvoja Francka ali Špela ali kakor ji je že ime, da je končano?“

„To... to ne... saj si nič ne piševa...“

„Jej boš pa sam povedal; prvič ko pojdeš domov, ji poveš! In pazi: če izvem, — bom že napravila tako, da izvem, — če izvem, da si le enkrat ž njo govoril, te precej pustim! S kmečko bunko ne bom konkurirala, da veš! Le pazi torej, da kaj ne izvem!“

Milan si je mislil: to moram že bolj paziti radi matere nego radi tebe. Ne boš izvedela ne, nič se ne boj!

Toda zdaj, ko je bila stvar res končana, zdaj ji gre in ji pove, da bodo res čisti računi med njima. Zato je torej prišel!

Pred Zorino sobo je slišal, da so tudi druge tovarišice notri. Zora je ravno pela.

Pomislil je za hip in potem je potrkal.

„Ti, Zora, ali bi hotela za hip stopiti ven? Imam ti nekaj povedati!“

Zora je prišla ven in je zaprla vrata za seboj.

„Kaj pa je, Milan?“ Bila je videti res rado-vedna.

Milan je malo pomislil, gledajoč ves čas v tla, in jo je potem objel okrog pasu in ji je tiho rekel:

„Ti... Zora... tista moja prejšnja... Tinica se po... poroči.“

„Tako?“ je vprašala Zora in je besedo zelo zategnila. Zdelo se je pa, da je prijetno prese-nečena. „In s kom se poroči?“ je vprašala, a že to bolj kakor da vpraša iz navade, nego da bi jo bilo zanimalo.

„Z... z nekim Kramarjevim Pepetom... Oče mi je povedal, da že pred adventom...“

Tu se je Zora zganila. In pogledala mu je naglo v obraz.

„Pa zakaj mi s takim mrtvaškim glasom pripoveduješ?“ je rekla hitro. In kar naenkrat ga

je potegnila bliže k luči in mu je s trdo roko privzdignila obraz, da mu je videla v oči. „Pa kaj si jokal? Saj imaš še vse rdeče oči!“

Sunila ga je srdito od sebe in ga je merila z neizrečeno zaničljivim pogledom od nog do glave.

„In to pride ta človek pripovedovat meni, meni... In s tem-le glasom in s tem obrazom!“

Gledala ga je in gledala. Milan pa je stal s povešeno glavo in drhteč pred njo...

Ali kar naenkrat se je zasmejala.

„Pa s Kramarjevim Pepetom da se poroči. Pojdi no! S Pepetom! Pepetom!... A ta je pa dobra! In še pred adventom! O, ti moj nesrečni, ubogi moj Milan!“

Vedno bolj zlovoljen je prihajal njen smeh, vedno bolj strupen njen glas. Malo da ne bi bil celo Milan čutil, da je skoro sirov. Pa kaj ji je? Ali res ne razume njegovega poštenega namena? Ne, tu mora biti kako nesporazumljenje!...

„Čakaj no, Zorica, ne bodi taka!... Saj te res nisem hotel žaliti... To moraš vendar umeti, da taka vest v prvem hipu človeka malo prime...“

Zopet ga je prekinil Zorin besni smeh.

„A, da prime? Prime da taka vest? O ti siromak ti! Pa veš kaj, dragi moj Milan!“ — glas ji je postal naenkrat samo še trd. „Če te je prišlo, počakaj toliko časa, da te zopet pusti in potem zopet pridi! Lahko noč!“

In predno se je Milan zavedel, je izginila skozi vrata in jih je zaprla trdo za seboj.

Stal je zunaj kakor odrvenel. Notri pa je slišal vprašanja vse vprek: „Kaj je bilo, kaj je bilo?“

„Eh, neumnost! Pustite me!“ je odgovoril jezno Zorin glas. Toda naenkrat se je dekle zopet na ves glas zasmejala. „Joj, kako so moški včasih zabiti!“ je vzklikala. In potem se je zaslislalo pritajeno govorjenje, pretrgano vsak hip od nevzdržnega in ob vsakem stavku naraščajočega smeha.

Milan je odšel s sklonjeno glavo po stopnicah. Kaj je bilo to?... Ali je napravil res kaj slabega?... Ali ni naravno, da je šel povedat tak velik dogodek v svojem življenju njej, ki pravi, da ga ljubi, njej, ki ne sme biti nobene skrivnosti med njima?... Saj ona vendar ne ve, da je bil ohranil Tinici v srcu še vedno ljub spomin na pretekle in celo še nado na bodoče sladke ure, — ona mora verjeti, da je tako, kakor ji je bil rekel on... S Tinico je bilo res vse končano,

a hudo sme biti vseeno človeku, ko vidi kako lažnjiv je svet. — Če se namreč pomisli, da Tinica tudi ni vedela za Zoro in da ga je zapustila brez njegove krivde... In če pride to po tožit oni, ki pravi, da ga ljubi in razume, — kako ga more tako brutalno zapoditi?... Ali je to ljubezen?...

Silno je bil razočaran. In užaljen, da ga je šla še pred drugimi smešit. „To je ženska brez srca!“ je siknil... „Vse so brez srca!“

Toda Milan ni mogel več prestati brez Zore, zdaj toliko manj, ko je čutil, da mu je bila s to žgočo ironijo pognala Tinico čisto iz srca.

Da, Tinica je bila res navadna kmečka deklina in nič več: za kratek čas ga je bila povabila v svojo sobo in zdaj, ko je našla svojega kmeta, topega in po potu dišečega, zdaj pojde ž njim v njegovo sobo. Kako je tudi le mogel kaj drugega pričakovati! Ako pomisli na vse nazaj: na tisti njen neumni smeh, smeh brez vsakega povoda in smisla, tiste njene prazne besede, tisto njeno brezčutno obnašanje, ko se je on tako težko ločil od nje...

Ne, bilo bi res neznosno, če bi moral izgubiti zdaj še Zoro radi nje!... Naj je bila Zora tudi res morda preveč trda ž njim, toda kako je bila krasna v svoji užaljenosti, kako so se ji bliskale oči in ji drhtele nosnice!... In nazadnje, če dobro premisli, je bilo res bedasto od njega, da je prišel tak pred njo. Saj bi ga res ne ljubila, če bi mirno prenašala, da joče pred njo za drugo!... O, ako bi tudi ne imela niti ene druge vrline, — njen divji temperament sam je vreden, da bi človek klečal pred njo... In zgrabilo ga je in napisal je pesem o tem. In s to pesmijo v rokah se je zopet upal pred njo.

In ona ga je res sprejela, kakor da ni bilo nič. Prečitala je pesem in ji je silno ugajala. Da, to je res: ona ima temperament, to je dobro povedal! Popolnoma jo je bil potolažil.

„Pa drugič mi ne hodi pravit, če boš jokal za kako drugo, tepček! Jaz bi ti tudi ne!“ se je zasmejala potem.

Prestrašeno jo je pogledal, da se je zopet veselo zasmejala. „Sicer pa jaz bi se itak ne jokala!“ je rekla malomarno.

„Tudi za mano ne?“ je rekel žalostno.

Še bolj se je zasmejala.

„Tudi za tabo ne! Veš, srček, stvar je taka: dokler bi hotela, bi te tako držala; če bi pa jaz tebe pustila, kaj bi potem jokala za teboj?“

In ker je videla, da mu dene tako govorjenje hudo, ga je prijela za lase in ga je potegnila k sebi.

In ljubila sta se celo leto srečno in lepo. Milanu bi se včasih kvečemu težko storilo, ko je videl, da tako rada govori tudi s kakim starejšim gospodom, juristom ali celo koncipijentom, a ona se mu je le smejala, če je rekel kaj.

„Samo ti si za moje srce, pa tudi le za srce; pameti pa včasih dobro stori pametna beseda zrelejšega človeka!“ ga je materinsko potolažila.

In če jo je Milan na take besede žalostno pogledal, se je zopet zasmejala in ga je potegnila k sebi.

(Dalje prihodnjič.)

Na istrskem vlaku.

Raztresene šume, potem le pogorje
kamnito in pušče; v vaseh gole kočice,
vsa zemlja, ko da od pomanjkanja joče.
V daljavi zlati pa se mesto in morje.

O Istra! Njim, ki te njih roka s prevare
samó pomočjó je do golega slekla
in vso te oskrunila, še si jim dekla,
še se jim udajaš, rodiš janičare.

V težki uri.

Mrak prede plašo svoje črne niti
med sivimi zidovi moje sobe.
Zdaj ure so nemira in tesnobe,
zdaj hotel bi s teboj le govoriti

besede tiste, ki ne izgube se
v tem mraku, ker drhteče so molčanje,
in ki le ti veš, kaj izlil sem vanje,
ko se ti roka v moji roki trese.

Besede umirajočega dijaka.

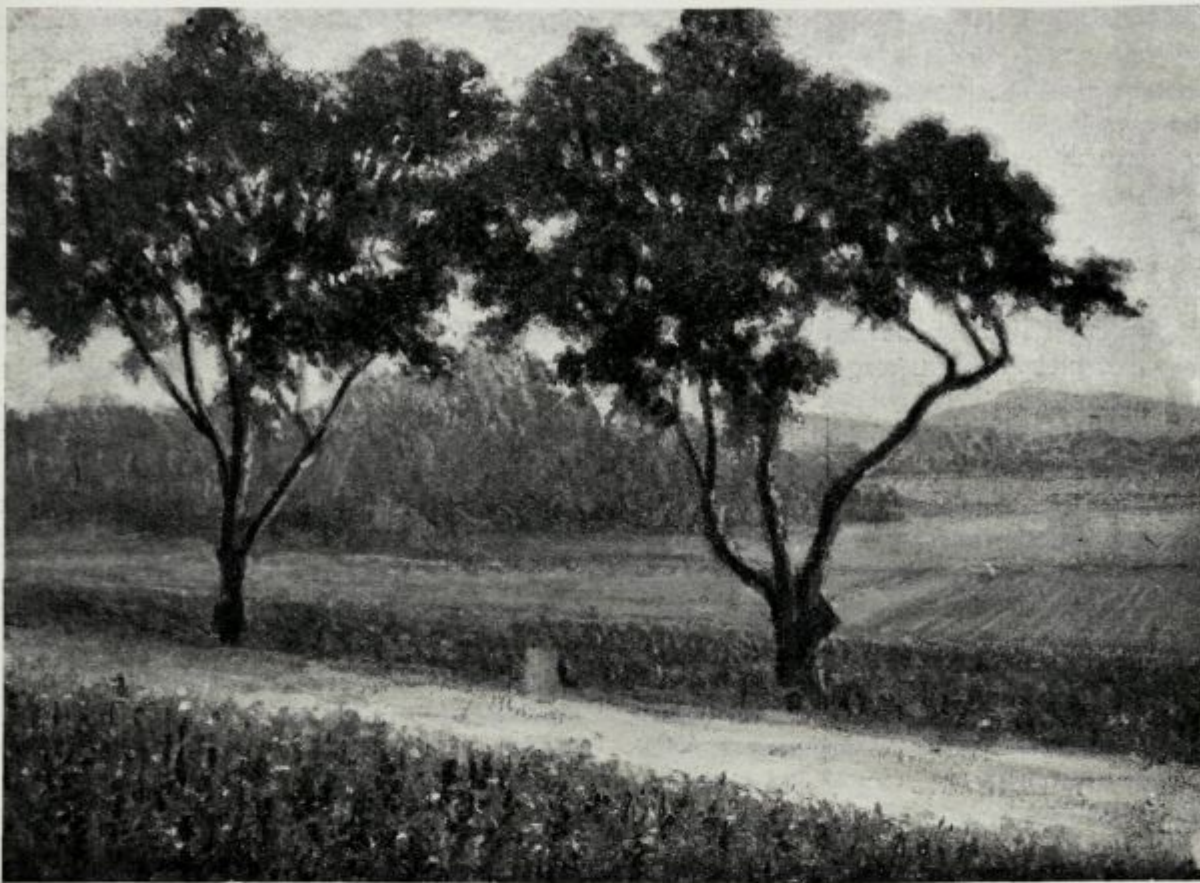
I.

Záte sem prišel v to mrzlo tujino, o mati,
o domovina moja daljna! Nabrati
sem hotel medu v svoje srce, ko čebela,
da ga med brate in sestre razdam, da imela
boš, mati, i ti, kar daljni svet nudi.
Ah, koder sem hodil, se lépil ob usta je strup,
in koder sem blodil, je bil moj tovariš obup.
Ničesar ne morem ti dati, a vendar na grudi
bi tvoje še enkrat rad pal, te poljubil
in to ti povedal, da vse sem, le tebe ne, zgubil.

II.

Štirje mračni zidovi podnevi, ponoči
so moji čuvaji. A moje oči jih prebadajo: mati,
to tvoj je obráz, to so Triglava góre, je zlati
rob morja in Soča zelena, ob Soči
pa griči, na griču vasica in bele vse hiše
med črešnjami. Pred našo hišo pa briše
si nekdo oči. Bolj strani na klancu pa križe
le vidim. O mati, glej zdaj sem ti bliže in bliže.

Flojzij Gradnik.

Srečko Magolič st.:

Večerno solnce.

Janovo.

Spisal Vladimir Levstik.

(Dalje.)

„Prav imaš,“ je dejal zamišljeno, kakor da bi potrjeval očitek, ki ga Tinček ni bil izrekel. „Še ga bomo sekali pri tebi! To ni nič, ako se človek preveč poboljša; komaj se prikupiš dobrim ljudem, že si star in neumen kakor tnal.“ Vstrežljivo se je zarežal oštir in preračunal v svojem srcu posledice nove Jakopove filozofije v svetle srebrnjake. Takrat pa je zaklical izpred vrat mogočen glas: „Tinč! Tinč! Ohe! Ali slišiš?“ „Slišim, Frbenkelj!“ se je oglasil Jakop namesto domačina. „Kaj želiš? Pijače na upanje? Kar noter stopi!“ Ogromna postava potepuhova je primahedrila v svojih capah, dišečih po znoju in senu; sredi sobe je obstal in zasenčil oči z dlanjo, kakor da bi se mu bleščalo v polmraku. Tinček je zlezl na stol in nažgal petrolejko. „Ježeš Marija!“ Frbenkelj je oplazil z bosim pod-

platom po tleh, da se je stresla hiša v temeljih. „Gospod Jakop! Kaj te je prineslo zopet v naše kraje?“ Vikal ni nikogar, češ: Bog in Frbenkelj, vsak je samo eden, a drugi so si podobni kakor bobi v peharju! Jakopa je ljubil po otroško še izza dogodka na dan Cirilove svatbe; zaukal je na glas, ko ga je spoznal za mizo: „Juh, to sem vesel! Nocoj ga bova, kaj, da se pozdravimo?“ Jakop se je zasmel ter naročil liter vina in hlebec belega kruha. Nekam gorko se mu je storilo, ko je gledal čudnega znanca pred seboj: kakor da je pritekkel zvest pes pa mu miglje in ga občuduje z dobrimi očmi. „Spravi se, falot, vino delat!“ je napodil Frbenkelj krčmarja, ko je stala pijača na mizi. „Tu smo zdaj sama višja gospoda. Veš, brat,“ je nadaljeval skrivnostno, sklanjaje se k Jakopu čez mizo, „iščem te že

ves dan, da bi govoril s teboj.“ „Iščješ me?“ se je zavzel pivec. „Kar povej, preden se napijeva.“ „Ozmerjati sem te sklenil,“ je nadaljeval capin resnobno, prekladaje v ustih grudo kruha, „ozmerjati, zaradi punice...“ „Glej! glej!“ Jakop je prasn timer grohot; toda spomnil se je mahoma, da je prenašal velikan že v starih časih svojo vdanost do njega tudi na Lizo. Užaljena, karajoča iskra se je posvetila v Frbenkljevih očeh. „Smeješ se, nepridiprav?“ je zategnil s pridigar-skim glasom. „Kaj pa si, človek ali zver? Njeno srce je meč prebodel, a ti rezgečeš kakor žrebe na paši...“

„Daj, daj, prijatelj, samo hud ne bodi,“ ga je tolašil Jakop, kroteč trudoma svojo veselost. „Kateri fajmošter te je učil teh lepih besed? In kaj te je pičilo tako pozno? Saj je steklo menda že nekaj vina od tistih dob?“ Potepuh se je zalil goltaje s starino, obrisal mizo z ostanki svojega rokava, podprl si kuštravo glavo s komolcem in ga pogledal žalostno: „Le smej se: ona pa joče za dva... Jakop, Jakop, kje imaš srce? Pogledj, vse vem, kako sta se ljubila: kolikokrat sem lazil ponoči za vama in pazil nate, da te ne bi ubili fantje, ki so gledali za Lizo! Ali te ni imela rada — kaj? Spodili so jo in kamenjali zaradi tebe; o, le ne misli, da sem tako neumen... In ko si jo ti zapustil, sem poslušal, kako je jokala za teboj, vsako noč, po gozdih in travnikih in tam doli ob reki — saj veš, kje! Vila je kakor burja na vogalu, vsako noč, vsako noč... Hodil sem za njo, skrival se in stokal od usmiljenja; tako sem se bal, da se ne bi končala! Povej, Jakop, zakaj je ne maraš več? Molčiš? Tudi dobro.“ Srdito si je nalil kozarec.

Jakop se ga je ogibal z očmi; besede, ki jih je govoril bedak z otožnim, boleznim glasom, so odmevale turobno v njegovi glavi. „Prav me praša,“ je mislil napeto. „Zakaj je ne maraš več? Zakaj sem jo bil takrat, v zimski noči?“ Odurno in trpko se mu je obnavljal spomin na tisto slovo. Frbenkelj pa je nadaljeval zamolklo: „Mislil sem že, da bi te ubil za kazen; a kaj bi počel potem na svetu brez prijatelja? Tebe imam vendar še rajši od Lize... Nemara bi me dobili in obesili; ona, sirota, bi šla v vodo! Mislil sem, pa nisem mogel. Tako je bilo, da hujšega ne pomnim. In nazadnje, oni dan — poslušaj, zakaj jo je spravil tvoj brat na pristavo? Ali si ga ti poslal? Zakaj jo zasmehujeta? Pa ravno na pristavo: reva hodi ponoči okrog vogalov, in joče,

stoče, da ne morem zatisniti očesa!“ „Kako ne moreš zatisniti očesa!“ je prašal Jakop hlastno, kakor da ga je vrglo iz težkih sanj. „Ali prebivaš nemara tudi na pristavi?“ „I, seveda,“ je pokimal bedak dobrosrčno. „Na vašem senu spim; toliko ga je, sem si mislil, in Jakopovo je — tu počivam brez skrbi. Tak kaj misliš storiti z Lizo?“ Bal se je očitvidno, da bi pozabila glavno reč; sklenil je roke ter jih iztegnil proti njemu: „Takole te prosim, kakor Boga prosijo; privošči ji dobro besedo! Nič več mi ni treba dajati za vino in kruh — samo nje se usmili!“ Bedakov glas je trepetal; v očeh so se mu svetile solze kakor debeli lešniki.

Njegova požrtvovalna ponudba je ganila Jakopa bolj od vseh prošnja; poznal je Frbenkljevo ljubezen do vina in belega kruha. „Bodi brez skrbi,“ je dejal, ne čuteč v svojih besedah nikake hlimbe, „tudi meni se smili neumnica. Kadar jo srečaš, pozdravi jo in reci, da se kmalu kaj oglasim na pristavi; in pila bova vseeno, Frbenkelj, nič se ne boj. Tinč — hej, Tinč, kje tičiš? Daj mojemu prijatelju vina, daj Frbenklju belega kruha!“ Glasno je bilo pri Tinčku tisti večer; grmela je harmonika, pivec za pivcem se je posadil k mastnim mizam in špranje v podu so bruhale prah pod petami plesalcev. Frbenkelj je norel veselja, majaje se pijan iz kota v kot in prepevaje z glušečim, nečloveškim glasom. Ko pa je bila radost na vrhuncu, je segel Jakop po svoj klobuk, spustil roko v žep ter stresel glavo; velel je Tinčku, naj vzame kredo in zapiše vso gostijo njemu. Nato je odšel; oči so mu igrale v trmastem posmehu. „Čisto prav,“ je mrmral spotoma, „čisto prav: vsak človek mora imeti svojo ovčico, da jo pase. Kateri vrag mi je vtepel v glavo, da moram postati sveti Jakop ob strani svete Agate? Z obema rokama pograbim to neumno ljubezen in si jo izrujem iz srca; varovati hočem Ago, biti ji prijatelj, brat, kakor sama pravi — da, samo klečati ne pred njo, nič več, nikoli! Življenje je kratko — napijem se ga do mrtvega; Liza, Liza, kako škoda je noči, ki sva jih zamudila!“ Glava mu je šumela od vina in bujnih sanjarj; čutil je, kako nezasluženo je ponižal ljubico, prosil jo v mislih odpuščanja in užival že naprej vso slast in strast objema sprave: „Ubožica ti moja sladka, vroča...“ Ko je stopal v mesečini po strmi bližnjici na Janovo, se mu je zazdelo mahoma, da vidi onostran leščevja žensko postavo; hitela je proti Selu. Bliskovita slutnja mu je stisnila

srce. „Liza!“ je viknil za njo z gluhim, zadrgnjenim glasom. Postava je odrevenela za hip, zdrznila se in stekla dalje; ob znožju griča se je ustavila in pritisnila roke na prsi: „Zaklicalo je zgoraj — ni se mi sanjalo... In jaz sem bežala mimo! Bože, ali je bil on? Šla sem, da nasitim svojo bolečino pod njegovim oknom; on pa me je srečal in poklical, in nisem mu odgovorila... Jakop, Jakop!“ Šibak odmev se je vrnil z brega in zamrl; Jakop je že prižigal svečo v svoji sobi. „Sanjalo se mi je v zmedenosti,“ je šepetala Liza s suhimi ustnicami, tavaje proti pristavi. „Ti kričiš, ti me zasmehuješ, peklenska kri v mojem telesu, ki vreš še zdaj, od mrtvega spomina! Oh, umreti! Oh, zblazneti vsaj...“ In zopet se je valjal Frbenkelj na senu ter stokal v globokem, zaljubljenem sočutju. Poletna noč pa je bleдела nad dolino, polna mehkoobe in zrelega hrepenenja.

VII.

Pozno se je zbudil Jakop drugo jutro; zavihtil se je s postelje in pogledal naravnost v oholo, visoko solnce, ki je prepajalo zrak nad pokrajino z migljajočo svetlobo. Spomnil se je dogodkov in razgovorov sinočnjega večera ter pomislil s tesnobo, da se je v naklepih odpo vedal tihemu angelu in nameril korake nazaj v stari greh; čutil se je krivega kakor prešestnik v svojem hlepenju po drugi. Res ga je opravičevala vest pred samim seboj in mu je govorila pamet, da je grehota vseh grehot, uklepati moč svojih moških let v tako brezplodno oboževanje; kaj pomaga njemu, kaj njej, ko se je spomnil prepozno? In — mari bi ga bila sprejela Aga v svoji umnosti in previdnosti, če bi jo bil pobaral pred bratom? Dobra je, blaga dušica, skromna in ponižna; toda njena dobrota je slepota, njena umnost je brezumnost, njen pogum pomanjkanje moči; krepki in zdravi se vzpenjajo pod jarmom in raztrgajo nevredno vez, pa naj bo zavozlana z devetimi blagoslovi. „Iz Age ne vzgojiš Lize in tudi ne narobe,“ je modroval Jakop med napravljanjem. „Obe sta dobri, vsaka po svoje; ali ne tiči v tem vsa modrost, kako naj si uberem pot?“ Napel je prsi in roke ter zasopel z globokim olajšanjem. Da, tudi to je bilo breme: otročja, zaverovana ljubezen do svakinje in srčno hlapčevanje zadnjih mesecev! Z naslodo in radostjo je čutil v sebi sklep, obrati madoni glorijo, s katero jo je bil ovenčal. „Stati ji hočem ob strani, skrbeti zanjo in za malega, da ju Ciril ne ugonobi; to

je prav, to je dolžnost. A živega se ne pokopljem zaradi nje; in k Lizi pojdem, na kolenih jo poprosim odpuščanja. Blazen sem bil takrat; ljubezen ki se je darovala brez meje in pridržka, sem pahnil od sebe, da bi gladoval in žejal pri drugi do svoje smrti. Ne, ne, Jakop: namesto da bi bil suženj ene same, vladaj rajši obema!“ In ko je stopil pred hišo, mu je šinilo v glavo liki pijanost; čutil se je mladega in svobodnega kakor še nikoli.

Za ovinkom je utihnilo pravkar drdranje koleslja; gotovo se je peljal Ciril z denarjem, da plača zapadlo menico. Jakop se je spomnil poniževalne Agine poti h Korundi; odbil je misel kakor nadležno muho. „Sama hoče tako; včeraj je jokala — danes je gotovo že vesela in zadovoljna, da se je posrečilo. Takšnim bitjem ni mirnega spanja brez trpljenja.“ Stopila je na prag, v belem predpasniku in z zavihanimi rokavi; njen obraz je sijal v brezmiselni, mirni vedrosti. „Ciril se je odpeljal v mesto,“ je nagovorila svaka. „Bog bodi zahvaljen, da smo dobili o pravem času!“ Jakop se je zavzel nad seboj; kdaj je slutil, da jo bo meril tako trezno! Nobene njenih črt ni temnil spomin, kako je klečala včeraj pred stricem. „Brez ponosa!“ je pomislil Jakop sočutno. In zdajci se je zasmel. „Kaj misliš hudobnega?“ je prašala Aga nezaupno. „Oh, nič!“ je odgovoril čez ramo, korakajoč proti hlevom. „Spomnil sem se grahaste čopke — saj veš, skuhalo smo ti jo v juhi, ko si imela Jurčka; vrag vedi, zakaj moram misliti nanjo, kadarkoli te pogledam.“ Aga se je namrdnila nejevoljno ter izginila v veži, dočim je ponavljal Jakob sam pri sebi: „Grahasta čopka — da, da, prava grahasta puta...“ Jutranji nadzorovalni obhod mu je bil danes kakor pot po novi, še neodkriti deželi. Minuta, ki ga je osvobodila spon ljubavnega strmenja, je presekala z istim mahom tudi vezi, s katerimi ga je držala domačija; imetje prednikov se je razprostiralo pred njim brez vseh častitljivih spominov — zemlja kakor zemlja, zid kakor zid. Tipal je Janovino z večšim gospodarskim pogledom, tehtal njeno vrednost in bodočnost, kimal in majal z glavo: „Lepa reč, dobro posestvo; še vedno bi bilo dovolj vsega, da ni dolgov. Toda v Cirilovih rokah se ne bo držalo dolgo... Da bi vsaj umrl, ali pa da bi se mu postavila Aga po robu in vzela vajeti v svojo roko. A kje bo — ona!“ Nič več mu ni prišlo na um, kar je sanjaril toliko časa: polastiti se samemu te zemlje

rešiti jo sebi in njej, ki si jo je prisvajal še nedavno v drznih načrtih. „Tudi tega se odvadim kmalu!“ si je zatrjeval uporno s polglasnim mrmranjem, „Eno ali drugo: vzemi ali pusti! Vzeti ne morem; ali naj se davim zaman? Vse je trhlo tu, vse zatohlo; davni grehi trkajo v tramovju kakor črvi, usoda rodu se dopolnjuje in izpodjeda njegovo žetev. Ali naj čakam, da obgloda krtica tudi moje korenine? Vzemi palico, Jakop, in pojdi po svetu; zdaj si zdrav, če nisi bil nikoli! Zahvali se domu za lek: najprej te je rešil gnilobe, nato mehko — več ti nima dati, saj se pogreza sam. Trd kremen si postal; zavali se v svet z vso svojo silo, dober in slab, kakor si, pa kreši iskre na levo in desno od svoje poti!“

Željno se je ozrl proti hribovju. Z one strani je vabil svet, morje z neštetiimi obrežji, mesta, znana in neznan, dežele bližnje in daljne, obdelane in neobdelane, s tisočeriimi srečami za bistro glavo in dvoje krepkih rok; pod vsakim kamnom sold, v slehernem grmu kos kruha! Jakop je čutil z omamno jasnostjo, da mu zdaj ne izpodleti, česar se poprime. Nekdaj je romal v svet kot neizkušen mladič, pokvarjen po vzgoji, oslavljen v robstvu šol, tujih življenju in resnici, zastrupljen z jetniškimi sanjami svoje silne mladosti; a tistega ubogega velikega otroka je pogoltnila Janovina v zadnjem letu dni. Jakop, ki si zdaj obuva čevlje in reže palico, je prebrisan, trdovraten kmet, ki se ne zaveruje več v meglene stvore; kar sklene, stori. „Bog blagoslovi Janovo,“ je govoril v svojih mislih, stopaje med njivami proti vasi, „Bog blagoslovi Ago in njeno dete; živ človek želi drugemu srečo, a v razvalinah se ž njim ne pokoplje...“ In z divjo, prešerno radostjo se je opominjal, da mu je Liza ohranila svojo ljubezen vzlic krutemu slovesu: „Čudovita ženska! Takšna je morala biti samica pračlovekova: oklana in izbita se vleče za njim, ter išče svojo usodo v njegovem sirovem naročju...“ Liza pojde za njim, naravnost v pekel ali na konec sveta, kamorkoli jo pokliče; življenje z njo bo močno in pogumno: mogočen trud, razbeljeni objemi — in ona bo verovala v njegovo besedo! Svetla, sveže pobeljena hišica na pristavi je klicala Jakopa več dan s svojim veselim bleščanjem; premišljal je vročico Lizinega telesa, predstavljal si njeno radost, kadar ji skoči naproti z razprostrtimi rokami; kri mu je vrela v žilah in več ko stokrat si je popravil klobuk, da bi hitel k njej. Naposled je preložil pot do jutri-

šnjega večera; zdaj ni bilo zaradi strastnega sestanka nad tolmunom — zdaj jo je hotel prašati mirno in odločno: „Tu me imaš, vražja babnica; ali hočeš z mano čez drn in strn?“

Ciril je bil pustil vse delo nestorjeno, kakor po navadi, in Jakop, ki se ni hotel slabiti z lenim premišljevanjem, je imel opravkov do trde noči. Trikrat ga je klicala Aga k večerji, preden je stopil v sobo, prašen in znojen kakor hlapec ter se spustil trudno in težko za mizo. Bila sta sama. „Ali se ni vrnil Ciril?“ je prašal Jakop, videč bratovo mesto prazno. „Ni ga še,“ je odgovorila Aga s tesnobno drhtečim glasom in sklenila roke pred krožnikom, ne da bi vzela jedi. Pogledal jo je pozorneje: njene oči so bile objokane, lice belo in prepadeno. „Mari se ti je kaj pripetilo?“ „Nič posebnega; le nekam težko mi je pri srcu.“ Jakop ni čutil, da bi bilo hladno; Aga pa je bila ogrnjena z debelo ruto in jo je nategnila pravkar še tesneje okoli pleč. „Beži,“ je dejal malomarno, „ženskam je vedno kaj težko“. Toda Aga je zasledovala trdovratno svojo misel: „Čudne slutnje mi ne dajo miru; Ciril je obljubil, da se vrne do noči...“ „Ah, res, šel je z denarjem.“ „Če bi se mu bilo kaj zgodilo!“ „Razbojnikov je dandanes le še malo na svetu,“ je menil Jakob s pikro porogljivostjo. „In sploh — kdo naj napade Jana zaradi denarja?“ Aga je prebledela še bolj; pomolčala je, kakor da bi gohtala jok, in povzela čez dolgo časa: „Jakop! Če bi bilo vseeno kaj! Premisli, denar je imel pri sebi...“ „Tak ne bodi! Na vozu ga niso oropali; kolikor more zapiti, je imel pa gotovo še povrhu.“ „Saj ni, da bi moral piti; kje bo zapil toliko novcev! Toda mislim si, če bi ga bili zvalili v igro... Ali ne veš, da je izgubil lani petsto kron? Prav od kraja je bilo, par tednov po svatbi.“ Zopet jo je pomeril Jakob z očmi; zla slutnja je bila zapisana široko na njenem obrazu. Tudi njemu se je zazdela bratova odsotnost mahoma sumljiva; v svoje lastno začudenje pa se mu ni ljubilo niti, da bi jo potolažil. „Mogoče,“ je dejal kratko in suho. Prestrašila se je; ustnice so ji vzdrgetale in otrpnile poluodprte. Jakop je odložil žlico, zapalil cigaro in vstal; takrat je premagala svojo tesnobo in ga pridržala za rokav: „Jakop, čuj... Za božjo voljo te prosim: ali ne bi pogledal za njim? Najel bi koleselj v Selu...“ „In pripeljal Cirila domov, ako najdem, da zapravlja denar, s katerim bi moral plačati menico?“ je prašal Jakop

strogo in mrko. „Da . . . Prosim te, Jakop!“ Hvaležno je uprla vanj oči; saj je vedela, da ji ni zmožen odreči prošnje. Toda on je rahlo odtegnil roko, zmajal z glavo in dejal, z desnico na kljuki: „Ne pojdem, Aga, ne in ne; hudo mi je zaradi tebe, a zaman je, nič me ne pregovarjaj. Naj zapije Ciril denar, naj ga zakvarta in razsuje med škrice ali kamor že — on je tvoj gospodar in gospodar na Janovini; hoditi ponj bi bilo že podobno, kakor postavljati ga pod varuštvo. Sklenil sem namreč po onem najinem razgovoru, da se ne vtaknem nikdar več v njegove zadeve; kar morem storiti sam od sebe, storim nepozvan — početje tvojega moža pa je njegova stvar in kvečjemu še tvoja. Lahko noč, Aga. Ne, sem dejal!“

V svoji sobi je dopušil cigaro pred odprtim oknom, slekel se naglo in zaspal trdo, mirno spanje. Kes nad tem, da je zapustil Ago v njenem strahu, se mu ni oglašil. Verjel je sam, da je storil brat usodno, v sedanjem trenutku nepopravljivo neumnost, in svakinja se mu je smilila v srce; toda porabil je priliko ter izpodbil njeno zaupanje vase. „Naj se navadi, pogrešati me,“ je mislil še v dremotici, „naj me sovraži, ako ni drugače. Pogrešala me bo tem laglje. Rešiti je ne morem — kot prijatelj je ne morem zapustiti: kako bi gledala za mano iz razpadajočega doma!“ In ni se varal. Ko je zaprl vrata za seboj, je slonela Aga nekaj minut ob peči kakor odrevenela; na to je izbruhnila vsa bol tako nenadoma ubitega brezmejnega zaupanja v krčevitem joku. Samota in groza sta udarila ua

njo iz vseh temnih kotov; drgetaje se je zavijala v ruto, begala po sobi semintja, očitala Jakopu njegovo ravnanje in mu podtikala čimdalje nizkotnejše nagibe, šepetaje zmedene samogovore, v katerih je dobivala njegova neuslišana ljubezen podel, zavraten obraz. Kmalu je bil stari Korunda svetnik poleg Jakopa, zapeljivca v greh in prešestvo; hvalila je mater božjo, da jo je varovala v izkušnjavi, ter pomilovala Cirila zaradi bratovega sovraštva. Nato se je spomnila svoje skrbi; napravila se je, tekla proti vasi in se vrnila s pol poti, ker jo je bilo strah noči in ker je premislila, da je gotovo že prepozno. „Kaj bi rekel, kako bi planil, ako bi ga prišla klicat ob tej uri, spravljat ga domov vpričo vse družbe? Gotovo je že pijan — ne, dve je ura: zdaj se vrača, kolesej drdra po cesti; še malo, pa stopi v hišo in vsa moja bojazen razpade osmešena v nič.“ Dolgo je slonela pri oknu, prisluševala ob najmanjšem šumu in ugibala iznova, odkod je vzel Jakop svoje trde besede. Sram jo je postalo prejšnjih obdolžitev; karala se je ter ga prosila v duhu odpuščanja; užaljenost pa je ostala v njej kakor hladno želo in misel, da se jutri zopet vidita z Jakopom in da jo ta čudni človek ljubi, ji je bila mrzla in neprijetna. Z zadovoljstvom si je slikala smešnost njegove ljubezni, o kateri ni dvomila. Koliko žensk na svetu pa je zmožnih dvomiti o zavrtnjenem češčenju? Dokaži jim stokrat, da ga ni več — kako naj se odrečejo zavesti, ki greje brez opeklin? — Jakop je bil dosegel svoj namen.

(Dalje prihodnjič.)

V plavžih.

Joj, do nebes so rdeči se plameni
razpaljene železne rude
pognali kakor cveti razcveteni
iz globočin te mrtve grude . . .

Oj, tožb ni z ust . . . Le srca se v bolesti
jim zvijajo, ker konca ni trpljenja
še na življenja dolgi cesti
in daleč ura je osvobojenja . . .

In kot da čul bi pesmi sikajoče
dih smrti bližnje med trpinov vrste,
se zdi mi, ko jih vidin umirajoče
te sence dni nekdanjih sile čvrste.

Janko Samec.

A. G. Matoš.

Spisal dr. Fr. Ilešič.

(Dalje.)

Bil je torej zoper mlitavost? Spričo „mandžurske lekcije“ pravi, da so se Morus, Kampanela, Kant, Furijski, toliki filantropi in modrijani, zaman borili proti evidenciji formule, da je človek človeku volk, češ, Friderik Veliki je končno mizantropski sam moral priznati, da na tem svetu uspevajo samo oni, ki nosijo železno srce v železnih grudih... Inteligencija in lepota morata obstati le opasani v srcu Periklejevem in Cezarjevem. Pravo ima, kdor ga more braniti. To vedo tudi oni krogi, ki propovedujejo lepi, simpatični in neizvedljivi nauk o bratstvu, enakosti in svobodi (162). Zato mora tudi naš raztrgani narod, ako naj ima kaj nad in idealov, intenzivno gojiti vse narodne energije, ekonomske, vojaške in intelektualne (164).

Zdi se tu, da se je avtor nekako sprijaznil, s faktom, da je danes evropska morala, kakor jo je pokazala na pr. italijanska vojna proti Turški, negacija vsake morale. In vendar čitamo: „Mudrijaši i mudraci kao Nietzsche, imitatori Macchiavellijevi, smatraju silu i nasilnika superiornim, višim čovjekom, ma da je prava superiornost tek ona, koja je velesila bez sile in nasilja“ (170). Le predpisi diplomatske in jezuitske modrosti uče, da so njene pravice stare, upravičene in uzakonjene krivice, in po tem nauku ima država vse pravice, človek pa nobenih namesto obratno (171). Proti Nietzscheju in Tolstemu je zatrjeval, da „dominirati znači podrejevati slabše boljšim sposobnostim“*).

Omahujoč tako med energijo in dobroto, ni gledal na žensko tako, kakor gledajo nanjo mnogi „nadmožje“. Matoš vidi v njej lepoto zastavljenosti in bujne premenljivosti. Monna Lisa, sicer Androgyn, mu je neproučljiva, ker ima „oči

*) „gorih boljim sposobnostima (111).“

demonu, angela, diabola in žene“ (100), in Carigrad je čaroben in grozen grad, grozen in čaroben grad, kakor zmaj, orijent in žena (167). Pozna Matoš žensko smotrenost, ki gre preko nebitvenih stvari proti svojemu cilju, ter pravi v pariški koncertni dvorani, ko njegova bela soseda s sladkišem pita svojega elegantnega črnca iz Afrike: „Ah, te žene vole sve! Vole i crnu, tragičnu boju, boju noći i ‚viksovanih‘ cipela, boju svećeničke rize i nohata u crnini“ (139). V prostituciji pa vidi Matoš enega izmed važnih vzrokov zločinstev, a duhovito in napol simbolski zatrjuje: „Prostitutka je priznata opozicija. Ona je radikalizem, koji može doći i navladu“ (98). V svojih gibkih formah je žena predmet in simbol vseh umetnosti. „Pošto su svi umjetnički izrazi analogni, kip, slika i gest, može u isti mah biti simbol svih umjetničkih izraza, najuzvišeniji gest prirode. Žena u pokretu, plesačica pantominska, može odista biti kao ishodište, žarište, simbol svih umjetnosti zajedno, jer je istodobni ritam (muzika), pokret (drama), gest (strast, lirika) i najzad slika ili kip...“ A ne da bi vsled tega ženska bila edini simbol lepote, simbol vesoljne lepote. „Žena, premda veliki simbol, nije (ipak) apsolutni simbol, iz prostog razloga, jer nije muško. Tu je jamačno ključ za zagonetku androgina kao simbola; zbog toga ima veličanstveni Lionardov sveti Ivan ženskumuški tajanstveni lik; radi toga je androgyn simbol genija, jer je genij očinstva i materinstva.“

Bog ve, ali je v tem več romantike ali več „renesanse“. Vsekakor je Matoš posebno cenil evropski preporod, ki znači konec srednjega veka in ki ga imenujemo renesanso. „Ej — ići, doživljavati, putovati, ali može li se dan danes još što doživjeti? Da sam rođen u XVI. vijeku, išao bih kao ostali „clerici vagantes“ — grabancijaši i

muzikaši j— od dvora do dvora, od grada do grada ili bi s našim uskocima branio krajinu, krvavu košulju, srećan, što mogu na kolcu izdahnuti za krst, onda simbol Zapada i prosvjete, i za ostatke ostataka hrvatskog heroizma. Tko je imao više proljetnog, dakle životnog osjećanja od ljudi Renesanse, naročito od prvih ljudi Renesanse? Primavera, proljetna vila je božica tim dušama. Sveti Franjo Asiški, počivajući u grobnici sa svojom pokroviteljicom, groficom Frangipani, u modrom zatišju humovu „Zelene Umbrije“, razgovaraše panteistički s pticama i cvijećem, jer imadjaše milost razumijevanja ptičjeg i bilinskog jezika. Kako slatko i danas zvone Medicisovi stihovi o mladosti i pramaljeću! U divnoj preporodnoj, proljetnoj pripovjesti o Aucassinu i Nikolici čezne junak za paklom, jer u pakao, veli, dolaze krasni vitezi i zavedljive ljepotice, a u nebo prosjaci, kljasti, bogoljasti i nelijepi bogomiljci. A ima li koga, tko je opjevao proljetnu snagn kao Boccaccio i tko je naslikao sav čar prvog, andjeoskog, djevičanskog proljeća kao debela „mješina“, kao epikurski prijatelj elegantnog Medicisa Botticelli, kasniji Savonarolin pokajnik? Sve žene, upravo djevice toga lapidarnog umjetnika, sve njegove anjelice su cvijeće: u žene. u harmonijske, blažene djevice pretvoreno cvijeće. Parfeni, što su boje, slike, bijele vile u prozornim, koprenastim haljinama božanskoga tijela, što se ne stidi krotke svoje nevinosti i čistoće u zdravlju nedodirnog paradiza. Parfeni, mirisi, metamorfozovani u skladne djevojke, nebeska lica i strukovi, što se kao andjeli čuvari mogu pretvoriti u duh, u miris i iščeznuti kao tamjan, kao parfen procvjetale prirode prema blaženoj vedrini modrog neba, kojim lete grlice i golubice, drugarice svjetlosti — *alaudae aves, lucis amicae.*“ (35—36.)

Zrela renesansa, „ta zlata in purpurna renesansa“, je ustvarjala madone kakor Mono Liso (100, 85).

Kljub povišavanju renesanse je pri Matošu najti malo spomina dalmatinske prošlosti. Vidi se pa, da cení stari Dubrovnik radi enotnosti in splošnosti njegove kulture, „družbe“, ki jo je imel (141).*

Bil je Matoš umetniška narava, ki bi kakor človek renesanse dala za lepo umetnino kraljestva aragonska. Sam je bil tudi muzik. Zato ni čuda, da posveča koncertistu Paderevskemu, Poljaku,

* Omenja damo te družbe Cveto Zuzorić in Gundulića (93, 174).

cel esěj, da omenja Kubelika (131) in celo vrsto komponistov, Lesinskega (132), Glucka (136), Offenbacha (136), Straussa (137), Chopina (131), Mozarta (131), Wagnerja (134, 138), Schumanna (135), Schuberta (135, 142) in Francoza Berliozza „tega Musseta in Delacroixa muzike“, prednika Wagnerjevega.*

Pa tudi slikarstvo uvažuje: hrvatskega slikarja Tomislava Krizmana (63), Slovenca Groharja (73), iz stare nizozemske šole Rubensa (88) in Rembrandta (161), Italijana Leonarda da Vinci prav posebno (100, 134), „gosposkega“ Španca Velasqueza (131), ameriškega slikarja Whistlerja** in Nemca Kaulbacha (136).

Gledališče in njega umetnost mu reprezentirata Fijan in Šramica, vsak s svojim esějem, pa tudi Sara Bernhardt je omenjena (131). Uglablja se v reformo plesa kot umetnosti v „Isadori Duncan“, avstralski plesačici.

Kot tako močni umetniški duši so mu — baš iz umetniških vzrokov — nesimpatični Angleži. Sicer priznava, da so Angleži in Francozi danes prvi rasi (89), a kot umetnik hudo zdeluje ves angleški značaj, češ: „Od svih stranaca ima (u Parizu na koncertu) najviše Anglosaksonaca, te najnemuzikalnije rase. Te kulturne ovce idu na ovakva uživanja kao vojnik na dužnost... Englezu je muzika i plastika kao neugodna, ali nužna dužnost, grozna formalnost kao djaku ispit. Razumijem, zašto preziru Engleze Byron, Delacroix, Heine, Nietzsche, Whistler, Wilde. Kroz čadorje te kulture ciganije duva neopisiva čama, licemjerje, spleen. Englez je Židov bez duhovitosti, Nijemac bez „Gemütha“, Francuz bez radosti, Feničanin bez Hanibala. Drugi nastoje prirodu, mašinu humanizirati, Englez je čovjeka pomašinio...“ (141).

Mnogo više cení Američane. Popolni idealni Američan mu je rezultanta izmed Barnuma i Poea, izmed Vanderbildta*** in dveh Hawthornov, izmed Twaina in „trulega gazde“ Morgana, ki je oni dan kupil Rafaelovo madono (155).

V Nemcih pa vidi bolj šolnike nego umetnike: „Brahms, dobri švapski profesor, spavajući u sjeni, daleko od tramwaya i lokomotiva“ (142), pa učeni Willamowitz, ki ni Grk, ker zna grški (132)!

* Od 1803—1869.

** Misli pač na Don Ant. Gonz. Velasqueza, 1729—93; Whistler 1834—1903.

*** V. Will., 1821—1885, severoameriški milijonar.

Kako je Matoš shvačal umetnost, naj pokažejo ti-le njegovi deloma aforizemski izreki: Pravi, da Tolstega že davno ni čital, ker se je Tolstoj odrekel artistske teorije in začel moralizirati, dočim prava umetnost ne moralizira in ne poučuje. „Artizem je religija ljudi pesimistov, skeptikov, intelektualnih aristokratov. Pa tudi mizantropov, ki verujejo v lepoto samo zbog tega, ker ne verujejo v kaj drugega. Pravi artist je z družbo samo v odnošaju ironičarja ali učenjaka napram predmetu znanosti (Flaubert, Maupassant, ironična; indiferentni poganiin Merimée, cinični Zola). Nekako Matošu na Tolstoju kot pisatelju ni prav, da so vsa njegova dela kakor Goethejeva več ali manj objektivirana avtobiografija (prim. sv. Avguština, Rousseauja), ker je povsod sebe opisoval, če tudi ne izključno svoje duše, ampak tuje, a te su mu bile doživljaj; je torej nekako proti njegovemu profetstvu, ki mu je najzanimivejši problem moralni. „A više nam daju intelektualci od moralista (108, 109).“

Nič v skladu s to trditvijo pa ni, kar čitamo na drugem mestu, češ, „dobrota je više od inteligencije, a vest je više od razuma. Zato treba kult vesti biti najvišji človeški kult“ (42) in „Tako dolgo ne bo pravega napredka, dokler moralna kultura ne postane prvo in najvažnejše vprašanje časa“ (12). Seveda kako naj bi se kult morale pospešil, je v obče namignil s trditvijo, da je problem volje problem inteligencije.

Intelektualstvo polaga nekako v sredino estetskega problema, a potem pravi (110): „Tolstoj nije shvatio, kao harmonijski Grci, da je ono, što je lijepo, ujedno i dobro, da se popunjuju etički i estetični problem, a ne da se izključuju kao kod njega. Zato je umro kao disharmonija,

a ne harmonijski kao Goethe.“ (110) „Ljepota je sestra geniju, najdivnije čedo neba, utješljiva slika ljubavi, zdravlja i harmonije.“ (138.) Morda zato, ker se mu v umetnosti zdi harmonija vseh vrednosti, pravi, da so „veliki pisatelji nesumljivo boljši kažipoti nego Cook & Comp.“ (85) in da je „prava umetnost živejša od življenja samega“. (104.)

In v kakem odnošaju je ta umetniški svet do vidnega vsakdanjega sveta?

V tem vnanjem svetu „vse flanira, vse se giblje: i solnce i bakcil, i molekil i misel.“ Znanosti pa so zapiski teh flanerij.

Umetnik je prirodi bliže, ji je očividno podobnejši. Zakaj „flanër je umetnik, svrha mu je flaniranje — l' art pour l' art. „Vodi“ ga slučaj, avantira, poezija. On je pjesnik, pustolov, posmatrač, humorista, filozof.“ (84.) Tako nam Matoš označuje flanërja, a smemo pač subjekt in predikat obrniti, ne da bi se njegovim mislim izneverili, ter reči: „Umetnik flanira, je flanër.“

Prav kakor ptič je, ki mu je ves svet zlati domači grad, pevec, ki poje ne za zlate, ampak za rujno kapljico, ki v čisti čaši gasi žejo in raduje oko. Zato umetnik Matoš ostro obsoja „l' art pour denar“. „Groza te hvata, da bi naše doba apsolutnog ekonomisanja moglo izumjeti finansijsko tarifsko ocenjivanje ljepote. Ljubav dvadeset franaka, majčina suza ni filira. Sunčani Mozart u cjeniku kao holandski sir, a sutonski, gospodski Velasquez žrtva novog sistema, prozaičnijeg od metarskog... Revoltira te već sama pomisao, da je umjetnik i umjetnost burzanska akcija ili spekulacija“ (131). Zato mu je reklama najopasniji kritičar, ker iz umetnika dela trgovca in robo. (Konec prihodnjič.)

Pesem o smreki.

Visoka in resna bela žena
po zimi je smreka zelena,
in isker, briljantov, rozet milijone
utrinja krog njene ledene se krone.

Velika in tiba kipi in sanja
in v sveti molitvi Bogu se klanja,
s polnočnimi zvezdami se pogovarja,
z zlatom obliva jo jutranja zarja.

Ponosna in stroga se ne gane,
neznane ji so ljubezni in rane,
kot nuna zavita v tenčico bleščečo
zamišljena v svojo deviško je srečo.

Visoka in resna bela žena
pozimi je smreka zelena —
Kakor pri sestri bi v njenem objemu
lahko umiral, odtujen vsemu.

Fl. Golar.

Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.

Spisal Anatole France. – Prevel Oton Župančič.

(Dalje.)

Jaz častim vsa njegova imena, ljuba gospa, zakaj ima jih več. Zove se Adonaj, Tetragrammaton, Jehova, Otheos, Athanatos in Schyros. In še mnogo drugih imen ima.“

„Tega nisem vedela“, je rekla moja mati. „Ampak, kar ste povedali, gospod, se mi ne zdi prav nič čudno; zakaj zapazila sem, da imajo osebe visokega stanu dosti več imen nego navadni ljudje. Jaz sem iz Aunauja doma, blizu chartreskega mesta, in bila sem še prav majhna, ko se je preselil graščak na oni svet; pa še prav dobro pomnim, ko je glasnik oznanjal smrt pokojnega gospoda, mu je nazval malodane toliko imen, kolikor jih je v litanijah vseh svetnikov. Rada verjamem, da ima Bog še več imen od aunauškega gospoda, ker je še višjega rodu. Učeni ljudje so pač srečni, da jih vse vedo. In če bi spravili mojega sina Jakca v tem znanju naprej, bi vam bila prav prav hvaležna, gospod.“

„Potemtakem bi bila stvar dognana“, je rekel filozof. „In vam, gospod abbé, najbrže tudi ne bo neljubo, prevajati iz grščine; proti odškodnini, seveda.“

Moj vrli učitelj, ki je že nekaj trenutkov zbiral redke duhove svojih možganov, kateri se še niso brezupno pomešali z vinskim vonjem, je napolnil svojo kupo, je vstal in je govoril:

„Gospod filozof, od srca rad vzprejem vašo veledušno ponudbo. Vi ste krasen smrtnik; v čast si štejem, gospod, da vam smem služiti. Dva kosa pohištva sta, ki jih visoko čislam, to sta postelja in miza. Miza, ki je izmenoma obložena z učenimi knjigami in sočnimi jedmi, nosi na sebi hrano za telo in za duha; postelja pa je ugodna sladkemu pokoju in kruti ljubezni. Prav gotovo je bil božanstven tisti mož, ki je dal sinovom Devkalijonovim posteljo in mizo. Ako najdem pri vas, gospod, ta dva dragocena kosa pohištva, bom spremljal vaše ime, kot ime

svojega dobrotnika z nesmrtno hvalo in slavil vas bom v grških in latinskih verzih različnega metra.“

Povedal je in je izpil globok požirek vina.

„Dobro torej“, je povzel filozof. „Jutri vaju bom pričakoval oba na svojem domu. Pojdita po Saint-Germainski cesti do peščenčevega križa. Od tega križa štejeta sto korakov proti zahodu in tam najdeta v vrtnem zidu majhna zelena vrata. Potrkajta s kladivcem, narejenim v obliki zagrnjene podobe, ki drži prst na ustih. Starca, ki vama odpre ta vrata, vprašajta za gospoda Astaraca.“

„Sin moj“, mi je dejal moj vrli učitelj in me je potegnil za rokav, „uredi vse to v svojem spominu, spravi si vanj križ, kladivce in vse drugo, da bova jutri lahko našla ta srečna vrata. In vi, gospod mecen . . .“

Ali filozof je bil že izginil, ne da bi bil kdo opazil.

* * *

Drugo jutro zgodaj sva korakala moj učitelj in jaz po Saint-Germainski cesti. Od snega, ki je pokrival zemljo pod rdečkasto-žolto svetlobo, je bil zrak nem in gluhi. Cesta je bila prazna. Stopala sva po širokih kolotčcinah, med ogradami sadovnjakov, med vegastimi plotovi in nizkimi hišami, katerih okna so naju gledala z nezaupnimi očmi. Potem sva pustila za sabo dvoje, troje napol razpalih kolib od ilovice in slame in sva uzrla sredi žalostne ravni križ od peščenca. Petdeset korakov naprej se je začel zelo obširen park, ograjen z razvaljenim mirjem. V to mirje so bila prebita majhna zelena vrata s tolkačem, ki je predočeval strahovito podobo s prstom na ustih. Lahko sva jo spoznala za tisto, ki nama jo je bil opisal filozof, in sva dvignila kladivce.

Precej časa sva morala čakati, predno nama je prišel odpirat star sluga in nama je namignil, naj greva za njim čez zapuščeni park. Kipi Nimf,

ki so videle še mlada leta pokojnega kralja, so skrivali pod bršljanom svojo otožnost in svoje rane. Konec aleje, ob kateri so tekli s snegom odeti pretoki, se je dvigal grad iz kamnja in opeke, prav tako čmeren, kakor madridski, njegov sosed, in ki je bil, krit vse počez z visoko skrijasto streho, podoben gradu spavajoče Trnjolčice.

Ko sva pobirala stopinje za molčečim slugo, mi je šepnil abbé na uho:

„Priznam vam, sin moj, da to-le poslopje nima smehljajoče se vnanjščine. Priča nam o surovosti, v katero je bilo še vklejano francosko življenje za kralja Henrika IV., in vleče dušo v žalost in celo v melanholijo z zanemarjenostjo, v kateri so ga žalibog pustili. Koliko prijetneje bi nama bilo stopati na očarljive tuskulske gričke, v nadi, da bova poslušala, kako bo govoril Ciceron pod pinijami in terebintami svoje vile, drage filozofom. In ali niste opazili, sin moj, da ni najti ob tej cesti niti krčme niti kakoršnekoli gostilnice, in da bi morala čez most in po bregu navzgor do razgleda Pri pastiricah, če bi hotela zavžiti kapljico svežega vina? V tisti okolici pa je res gostilna Pri rdečem konjičku, kamor se spominjam, da me je nekoč peljala gospa Saint-Ernestska s svojo opico in svojim ljubimcem na obed. Ne morete si misliti, Vrtiraženj, kako fino se tam je. Rdeči konjiček je znan prav tako po svojih dopoldanskih obedih, kakor po množini konj in poštnih voz, ki jih tam najemajo. Jaz sem se za svojo osebo o tem prepričal, ker sem zalezoval prav v hlev neko deklo, ki se mi je zdela lepa. Pa ni bila prav nič; bolje bi jo označil, če bi rekel, da je bila grda. Jaz sem jo poslikal z ognjem svojega poželenja, sin moj. Takšen je položaj človeka, prepuščenega samemu sebi: klaverno se moti. Prazne slike nas mamijo; za sanjami se podimo in sence objemamo; v Bogu edinem je resnica in stalnost.“

Tačas sva stopala za starim slugo po razdrtih stopnicah pred vhodom.

„Jojme“, mi je zašepetal abbé na uho, „meni se je stožilo po kuhinji vašega gospoda očeta, kjer sva k razlagi Kvintilijana kaj okusnega prigrizala.“

Ko sva dospela po širokem kamenitem stopnišču do prvega nadstropja, naju je povedel sluga v salon, kjer je gospod Astarac pisal poleg velikega ognja sredi egiptovskih krst v človeški podobi, ki so dvigale ob stenah svoje ovoje, po-

slikane s svetimi risbami in svoje zlate obraze s podolgovatimi, lestečimi se očmi.

Gospod Astarac naju je uljudno povabil, naj sedeva, in je rekel:

„Gospoda, pričakoval sem vaju. In ker sta oba tako ljubezniva, da hočeta biti z menoj, vaju prosim, da smatrata to hišo za svojo. Vajino opravilo bo prevajanje grških tekstov, ki sem jih prinesel iz Egipta. Ne dvomim, da se polotita tega posla z vso vnemo, kadar bosta vedela, da je v zvezi z delom, ki sem se ga prijel jaz, namreč najti izgubljeno znanje, po katerem doseže človek zopet svojo prvotno oblast nad elementi. Čeprav ne nameravam danes razgrniti izpred vajinih oči zaves matere prirode in vama pokazati lzide v njeni slepilni nagoti, vama hočem zaupati predmet svojih študij brez strahu, da bi utegnila izdati njih skrivnost, kajti zanašam se na vajino poštenost, pa tudi na svojo moč, s katero uganem in preprečim vse, kar bi se moglo poskusiti zoper mene, in po kateri razpolagam za svojo osvetlo s skrivnimi in strašnimi silami. Če bi odrekla vajina zvestoba, o kateri niti izdaleka ne dvomim, mi jamči moja moč, gospoda, za vajino molčečnost, in tako ne tvegam ničesar, ako se vama razodenem. Vedita torej, da je človek izšel iz Jehovinih rok s popolnim spoznanjem, ki ga je pozneje izgubil. Ob svojem rojstvu je bil zelo mogočen in zelo moder. To je razvidno iz bukev Mojzesovih. Ali treba jih je razumeti. Najprej je jasno, da Jehova ni Bog, temveč velik Demon, ker je ustvaril ta svet. Misel o Bogu, hkrati popolnem in stvarniku, je samo gotska sanjarija, tako barbarska, da je vredna samo kakega Vlaha ali Saksone. Nihče ne more pritrditi, pa naj mu bo duh še tako neolikan, da bi popolno bitje svoji popolnosti še karkoli, pa če tudi samo lešnik, pridodalo. To leži jasno na dlani. Bog nima razuma. Kajti, ker je neskončen, kaj naj bi razumel? On ničesar ne ustvarja, ker ne pozna časa in prostora, pogojev, potrebnih za vsako tvorbo. Mojzes je bil predober filozof, da bi bil učil, da je ustvaril svet Bog. On je smatral Jehovo za to, kar je v resnici, namreč za mogočnega Demona, in, če ga je treba imenovati, za Demiurga.“

Ko je torej Jehova človeka ustvaril, mu je dodelil spoznanje vidnega in nevidnega sveta. Adamov in Evin greh, katerega vama razložim kateri drugi dan, ni popolnoma uničil tega spoznanja pri prvem človeku in pri prvi ženski, ka-

terih nauki so prešli na njune otroke. Ti nauki, od katerih zavisi vlada nad naravo, so bili zapisani v Enohovih bukvah. Egiptovski svečeniki so hranili sporočilo o njih in so ga začrtali s skrivnostnimi znamenji na stene svojih templjev in v mrtvaške krste. Mojzes, vzgojen v memfiških svetiščih, je bil eden izmed njihovih učencev. Njegove knjige, po številu petero ali celo šestero, zaklepajo, kakor ravno toliko dragocenih skrinj, zaklade božje znanosti. V njih odkrivamo lahko najlepše tajnosti, ali treba jih je otrebiti poznejših vrinkov, ki jih onečaščajo, in prezirati doslovni in debeli pomen ter se okleniti samo čistejšega zmisla, v katerega sem jaz večinoma prodril, kakor vama bo pozneje očito. Te resnice pa, čuvane po egiptovskih templjih kakor device, so prešle k aleksandrinskim modrijanom; ti so jih še obogatili in jih ovenčali s čistim zlatom, ki so ga ostavili Grčiji Pitagora in njegovi učenci, s katerimi so zračne moči prijateljsko-zaupno občevali. Treba je torej, gospoda, raziskovati hebrejske knjige, egiptovske hijeroglifne in razprave tistih Grkov, ki jih imenujemo gnostike, prav zato, ker so imeli spoznanje. Jaz sem si prihranil, kakor je pravilno, najnapornejši del tega ogromnega dela. Prizadevam si, da bi razrešil te hijeroglifne, ki so jih Egipčani pisali v božje templje in na svečeniške grobove. Prinesel sem si iz Egipta mnogo teh napisov in prodiram jim do pravega zmisla s pomočjo ključa, ki sem ga našel pri Klemenu iz Aleksandrije.

Rabin Mozajid, ki živi pri meni ločen od sveta, se trudi, da bi zopet sestavil pravi zmisel Pentatevha. To je starec, jako zvéden v magiji, živel je zaprt sedemnajst let v kriptah velike piramide, kjer je prebiral Tothske knjige. Kar se vaju tiče, gospoda, kanim upotrebiti vajino znanje za čitanje aleksandrinskih rokopisov, ki sem jih veliko število sam nabral. Našla bosta v njih gotovo čudovitih skrivnosti, in prav nič ne dvomim, da se mi s pomočjo teh treh svetlobnih virov, egiptovskega, hebrejskega in grškega, kmalu posreči pridobiti sredstva, ki mi jih še nedostaje, da bom popolnoma gospodoval vidni kakor nevidni naravi. Bodita uverjena, da bom vajino službo nagradil s tem, da vaju storim kakorkoli deležna moje moči.

O drugem, vulgarnejšem plačilu vama ne govorim. S stališča, do katerega sem dospel v svojih filozofičnih delih, je denar zame samo bagatela.“

Ko je prišel gospod Astarac v svojem govoru do te točke, ga je moj dobri učitelj prekinil:

„Gospod,“ je rekel, jaz vam ne bom kar nič zakrival, da bi ta denar, ki se zdi vam bagatela, meni pekoča skrb, zakaj izkusil sem, da ga je težavno pridobivati, če hočeš ostati poštenjak, pa tudi v nasprotnem primeru. Zato vam bom hvaležen za zagotovila, ki mi jih boste dali v tem oziru.“

Gospod Astarac je pomiril gospoda Jeronima Coignarda s kretnjo, kakor da bi porinil od sebe nekak neviden predmet. Jaz, radoveden na vse, kar sem videl, si nisem želel drugega, nego da bi vstopil v svoje novo življenje.

Na gospodarjev klic se je pokazal v sobi stari sluga, ki nama je bil odprl vrata.

„Gospoda,“ je povzel najin gostitelj, „do obeda opoldne porabita čas, kakor vaju volja. Vendar pa mi storita uslugo, ako stopita v sobe, ki sem jih vama pripravil, in mi povesta, če ni vse v redu. Kriton jih vama pokaže.“

Ko se je prepričal, da mu slediva, je šel molčeči Kriton ven in potem po stopnicah. Peljal naju je prav do vrha. Nato je naredil par korakov po dolgem hodniku in nama je pokazal dve prav čedni sobi, kjer se je svetil lep ogenj. Nikdar si ne bi bil mislil, da se da v nekaterih delih gradu, na zunaj tako razpadlega, ki kaže na pročelju samo razdrapano zidovje in mežava okna, tako krasno prebivati. Moja prva skrb je bila, da se razpoznam. Najini sobi sta gledali na polje, in razgled, razprostrt po močvirastih brežinah senskih, se je raztezal do Kalvarije na Valerijanskem hribu. Ozrl sem se po našem pohištvu in sem zagledal čez posteljo razgrnjeno sivo suknjo, njej primerne hlače, klobuk in meč. Na preprogi so stali šoljni na sklep, ljubeznivo sparjeni, pete skup in konce narazen, kakor da imajo sami od sebe čut za lepo stoji.

To me je navedlo na ugodne sklepe o radodarnosti našega gospodarja. Da bi mu delal čast, sem se silno skrbno oblekel, si natresel v lase obilo pudra, ki sem ga našel na majhni mizi polno škatlico. In kakor nalašč sem iztaknil v predalu v komodi srajco s čipkami in bele nogavice.

Ko sem imel na sebi srajco, nogavice, hlače, telovnik in suknjo, sem se začel obračati po svoji sobi, klobuk pod pazduho, roko meču na ročaju, sklanjaje se vsak hip nad zrcalo in obžalujé, da

da me ne more videti čipkarica Katarina v tako gizdavi opravi.

Nekaj časa sem se tako razprezal, ko je stopil v mojo sobo gospod Jeronim Coignard z novim ovratnikom in prav častitljivim naprtnikom.

„Vrtiraženj,“ je zaklical, „ali ste vi, sin moj? Nikar ne pozabite, da se imate zahvaliti za to lepo obleko znanju, ki ste ga prejeli od mene. Dobro pristoji humanistu, kot ste vi, zakaj humaniora, to se pravi odličnost. Toda oglejte si mene, prosim vas, in povejte mi, ali nisem čeden. V tej suknji se čutim velikega poštenjaka. Ta gospod Astarac je videti krasen človek. Škoda da je prismojen. Pa vsaj na eno plat je moder, ker imenuje svojega slugo Kriton, kar se pravi sodnik. In prav res, da so naši služaaoniki priča vseh naših dejanj. Često so njih vodniki. Ko je stopil milord Verulam, angleški kancelar, čigar filozofija mi ni posebno všeč, ki pa je bil vendar učen mož, v veliko komoro pred sodni stol, so vstali njemu na čast njegovi lakaji, tako bogato oblečeni, da se je iz tega dalo sklepati na razkošje v njegovi hiši. Milord Verulam pa jim je rekel: „Sédite! Vaše poviševanje mene ponižuje.“ In res, ti poniglavci so ga bili s svojo potratnostjo pritirali na rob prepada in so ga prisilili k dejanjem, zaradi katerih je bil osumljen poneverb. Vrtiraženj, sin moj, da bi vam stal zgled milorda Verulama, angleškega kancelarja in avtorja knjige *Novum organum*, vedno pred očmi. Ampak da se vrnem na tega gospoda Astaraca, kateremu služiva: zelo je škoda, da je čarovnik in udan prokletim znanostim. Saj veste, sin moj, kako sem natančen v verskih stvareh. Kako se moram premagovati, da služim kabalistu, ki postavlja naše sveto pismo na glavo pod pretvezo, da ga tako bolje razume. No, kakorsiže, če je, kakor kaže njegovo ime in njegova govorica, gaskonjski plemič, se nama ni treba ničesar bati. Gaskonec naj sklene pogodbo z vragom, prepričani bodite, da bo vrag napeljan.“

Zvonec, ki je klical k zajtrku, je prekinil najin razgovor.

„Vrtiraženj, sin moj,“ mi je rekel moj dobri učitelj na stopnicah, „ne pozabite, in opazujte med obedom vse moje kretnje in jih posnemajte. Ker sem sedel za tretjo mizo séeškega škofa, vem, kako se je pri tem vesti. To je težka umetnost. Težje je po plemenitaško jesti nego po plemenitaško govoriti.“

* * *

V obednici sva našla mizo, pogrnjeno za tri osebe, in gospod Astarac nama je ponudil prostore.

Kriton, ki je bil za dvornika, nam je nosil žulic, juh in dvanajstkrat precejenih kaš. Pečenke ni hotelo biti. Dasi sva moj dobri učitelj in jaz zelo pazila, da bi zatajila svoje začudenje, ga je gospod Astarac vendar uganil in nama je rekel:

„Gospoda, to je bil samo poskus, in če se vama zdi le količkaj ponesrečen, se ga ne bom trdovratno držal. Postrežem vama z navadnejšim jelom, in tudi sam se ga ne bom branil. Ako so jedi, ki sem vama jih danes ponudil, slabo pripravljene, je tega manj kriv moj kuhar, nego kemija, ki je še v povojih. Ali že po tem si lahko ustvarita pojem, kaj bo v bodočnosti. Danes jedo ljudje brez filozofije. Ne hranijo se kakor razumna bitja. Na to niti ne mislijo. Pa na kaj neki mislijo? Malone vsi žive v toposti, in še tisti, ki bi bili lahko razsodni, se bavijo duševno z verskimi prepiri ali s poetiko. Le poglejta, gospoda, ljudi pri jelu od tistih predavnih časov, ko so prenehale vse njihove zveze s Silfi in Salamandrami. Zapuščeni od zračnih genijev, so okoreli v nevednosti in v barbarstvu. Brez državnega reda in brez umetnosti, so životarili nagi in bedni po brlogih, kraj hudournikov, ali po žlamborjih v gozdu. Lov jim je bil edino opravilo, kadar so zalezli ali dohiteli kako plaho žival, se goltali svoj plen, dokler je še trepetal.“

Jedli so tudi meso svojih tovarišev in slabotnih sorodnikov, in prva človeška pokopališča so bili živi grobovi, sestradano in gluho drobovje. Po dolgih grozovitih stoletjih se je prikazal božanstven človek, ki so ga Grki imenovali Prometej. Najmanjšega dvoma ni, da je ta modri mož občeval v nimfovskih zavetjih s salamanderskim ljudstvom. Naučil se je od njih in je potem učil nesrečne smrtnike umetnosti, kako se proizvaja in čuva ogenj. Med neštevilnimi dobrinami, ki so jih prejeli ljudje s tem nebeškim darom, je ena najsrečnejših ta, da so si živež lahko kuhali ter ga pripravljali lažjega in finejšega. In v veliki meri je vplivala hrana, deloma s pomočjo ognjene moči, da je postalo človeštvo polagoma in stopnjevito spretno, delavno, preudarno, sposobno za gojenje umetnosti in vede. Ali to je bil samo prvi korak, in žalostno je pomisliti, da je preteklo toliko milijonov let, predno je prišlo do drugega.

Izza tistih časov, ko so naši predniki med zavetnim skalovjem pekli četrti medveda nad ognjem od dračja, nismo dosegli v kuharstvu nikakega resničnega napredka. Saj gotovo ne upoštevata, gospoda moja, Lukulovih iznajdeb in tiste goste torte, kateri je vzdal Vitelij ime „Minervin ščit“, prav tako, kakor ne naših pečenk, pastet, našega dušenega mesa, naših nadevov in vseh tistih palpet, ki diše po nekdanjem barbarstvu.

Kraljeva miza v Fontainebleauju, na katero postavijo celega jelena s kožo in z rogovjem vred, se zdi filozofskemu pogledu prav tako surov prizor, kakor če bi čepeli trogloditje v pepelu in glodali konjske kosti. Blesteče slike po dvorani, straže, bogato opravljeni častniki, godci, svirajoči na tribunah Lambertove in Lullijeve arije, svileni prti, srebrno posodje, zlati vrči, beneška steklenina, plamenice, cizelirani in s cvetjem obloženi nastavki — vse to vas ne more premotiti niti vas oviti s čarom, ki bi zakril pravo naturo te nečedne mrtvašnice, kjer se zbirajo moški in ženske okoli živalskih trupel, polomljenih kosti in raztrganih kosov mesa, da bi se ž njimi pogoltno napasli. O, to je malo filozofična hrana! S topo požrešnostjo goltamo živalske mišice, tolščo, drobovje, in ne ločimo v teh tvarinah sestavin, ki so zares prikladne za naš živež, od tistih, mnogo obilnejših, ki bi jih bilo treba zavreči. Tako si bašemo trebuh brez razločka z dobrim in slabim, s koristnim in škodljivim. In vendar bi morali tukaj izbirati, in če bi imeli na vsej fakulteti enega samega zdravnika, ki bi bil kemik in filozof, ne bi bili več siljeni sedati k takim ostudnim gostijam.

Ta bi nam pripravljaj, gospoda, destilirano meso, ki ne bi imelo v sebi drugega nego kar je v simpatiji in sorodnosti z našim telesom. Vživali bi od volov in svinj samo cvet in jedro, od jerebic in puranov samo eliksir, in vse, kar bi jedli, bi lahko tudi prebavili. Kar nič se ne bojim, gospoda, da ne bi prišel prej ali slej do tega, ako se malo bolj poglobim v kemijo in medicino, nego sem doslej utegnil.“

Pri teh besedah našega gostitelja je vzdignil gospod Jeronim Coignard oči iznad črne polivke, s katero je bil zvrhan njegov krožnik, in je nemirno pogledal gospoda Astaraca.

Ta je nadaljeval:

„To bo še jako nedostaten napredek. Pošten človek ne more brez studa jesti živalskega mesa,

in narodi se ne morejo šteti omikane, dokler bodo imeli po svojih mestih klavnice in mesnice. Toda pride dan, ko se iznebimo teh barbarskih obrti. Kadar bomo natančno poznali redilne snovi, ki se nahajajo v živalskem telesu, nam bo mogoče pridobivati iste tvarine iz neživih teles, ki nam jih bodo dajala na prebitek. Ta telesa v resnici vsebujejo vse, kar se nahaja v živih bitjih, ker se je žival storila iz rastlinstva, katero samo pa si je potegnilo svoje snovi iz mrtve materije.

Takrat se bo človek hranil z izvlečki iz kovin in rudnin, ki jih bodo fiziki primerno prirejali. Verjemite mi, da je njih okus izboren in njih vsrkavanje zdravilno. Kuhalo se bo v retortah in ceveh, in za kuharje bomo imeli alkimiste. Ali vas ne žene, gospoda, da bi videli ta čuda? Obetam vam jih v kratkem. Toda o njihovih izvrstnih učinkih si še ne moreta ustvariti pravega pojma.“

„Da povem po pravici, gospod, jaz nimam o njih niti najmanjšega pojma,“ je rekel moj dobri učitelj in je zvrnil kupico vina.

„Zato pa,“ je rekel gospod Astarac, „me izvolite trenotek poslušati. Ker jih ne bo več obteževalo počasno prebavljanje, bodo ljudje čudovito gibčni; vid jim bo nenavadno prodirljiv in videli bodo, kako plavajo ladje po morjih na luni. Njihovo pojmovanje bo bistrejše, nravi milejše. Zelo bodo napredovali v spoznanju Boga in narave.“

Treba pa je imeti pred očmi vse izpremembe, ki bodo neizogibno nastale. Celu ustroj človeškega telesa se bo predrugačil. Gotovo je, da se bodo organi, ker ne bodo v rabi, zmanjšali in naposled izgubili. Opazovanje nas uči, da so ribe, ki jim je bila odvzeta svetloba, oslepele; in v Valisu sem videl pastirje, ki so izgubili zgodaj zobe, ker so uživali samo sesirjeno mleko; nekateri izmed njih jih sploh nikdar imeli niso. V tem moramo občudovati naravo, ki ne trpi ničesar nepotrebnega. Kadar se bodo ljudje živili z balzamom, ki sem ga omenil, se jim bo črevesje vsekakor za več vatlov skrajšalo, in vsled tega se jim bo trebušni obseg znatno zmanjšal.“

„To pot,“ je rekel moj dobri učitelj, „preveč hitite, gospod, in nevarnost je, da ne napravite škode. Meni se ni zdelo nikdar neprijetno, če so imele ženske kaj trebuha, samo da je bilo vse drugo sorazmerno. Za to lepoto imam čut. Nikar je nepremišljeno ne obrezujete.“

„Do tega naj ne pride! Pustili bomo, naj se oblikujejo ženski stas in boki po kánonu grških kiparjev. Vam na veselje, gospod abbé, in iz ozira na materinske posle, dasi vam priznam, da nameravam tudi na to plat različne izpremembe, o katerih vam bom kedaj pozneje govoril. A vrnimo se k predmetu! Priznati vam moram, da je vse to, kar sem vama naznačil, samo pot k pravi hrani, hrani Silfov in vseh zračnih Duhov. Oni pijo luč, ki podeljuje njihovim telesom zadosti moči in čudovito gibčnost. To je njihova edina pijača. In nekoč bo to naša pijača, gospoda. Gre samo za to, kako bi naredili solnčne žarke pitne. Priznam, da ne vidim dovolj jasno sredstev v dosego tega namena, in mnogo zadreg in velike zapreke slutim na tej poti. Če pa doseže kak modrijan ta cilj, bodo ljudje po razumu in po lepoti Silfom in Salamandram enaki.“

Moj dobri učitelj je poslušal te besede, sključen v dve gube in z otožno povešeno glavo. Najbrže je premišljal, kako bo preobrazila njegovo osebo hrana, ki jo namišlja najin učitelj.

„Gospod,“ je dejal nazadnje, „ali niste govorili snoči v kuhinji o nekem eliksiru, ki zaleže za vsako drugo hrano?“

„Že res,“ je odgovoril gospod Astarac, „ampak ta tekočina je dobra samo filozofom, in tako vama je umljivo, kako je nje vporaba omejena. Bolje, da o tem sploh ne govorimo.“

Mene pa je mučil neki dvom; prosil sem svojega gostitelja, naj mi dovoli, da mu ga razodenem, prepričan, da mi ga pri tej priči razjasni. Dovolil mi je govoriti, in rekel sem mu:

„Gospod, ali so tiste Salamandre, ki pravite, da so tako lepe, in ki si jih predstavljam po vašem opisu tako očarljive, ali so si k nesreči pokvarile zobe, ker so pile luč, kakor so vališki kmetje izgubili svoje, ker so uživali samo sesirjeno mleko? Priznam vam, da me to vznemirja.“

„Sin moj,“ je odgovoril gospod Astarac, „vaša radovednost mi ugaja in hočem jo zadostiti. Salamandre pravzaprav nimajo zob. Pač pa so njihova dlesna okrašena z dvema vrstama biserov, zelo belih, in zelo bleščečih, ki dajejo njihovemu nasmehu neizrečeno milino. Vedite tudi, da so ti biseri strjena luč.“

Rekel sem gospodu Astaracu, da mi je to jako drago. On je nadaljeval:

„Človeški zobje so znamenje človekove divjosti. Kadar se bo pravilno hranil, se bodo umaknili kakšnemu okrasku, ki bo podoben sala-

mandrskim biserom. Tedaj bo nepojmljivo, kako je mogel zaljubljenec gledati brez groze in brez studa pasje zobe v ustih svoje ljubice.“

* * *

Po obedu naju je vedel najin gostitelj v prostorno, podolgovato dvorano tik njegove sobe, ki mu je služila za knjižnico. Tam si videl, razvrščeno po hrastovih policah, nešteto vojsko ali mari velik koncil knjig v dvanajsterki, v osmerki, v četrtniki, v foliju, vezanih v telečjo in ovčjo kožo, v marokin, v pergamen, v svinjsko usnje. Šest oken je dajalo svetlobo temu molčecemu zboru, ki se je raztezal vzdolž ob visokih stenah od tega do drugega konca dvorane. Gospod Astarac naju je prosil, naj si izbereva mesto, ki se nama zdi najpripravnije za delo.

A moj dobri učitelj je z nazaj sklonjeno glavo vse knjige z očmi požiral, da so se mu kar sline cedile.

„Tako mi Apolona!“ je vzkliknil, „evo veličastne knjižnice! Biblioteko škofa séeškega, čeprav bogato z deli o kanoničnem pravu, ni da bi primerjal s to-le. Ni ga, po mojem srcu, prijetnejšega bivališča, niti na samih elizejskih poljanah, ki jih je opisal Virgil. Kar na prvi pogled sem zapazil v nji toliko redkih del in toliko dragocenih zbirk, da bi skoraj dvomil, da presega katera zasebna knjižnica to-le tukaj, ki zaostaja v Franciji edino za Mazarinovo in za kraljevo. Upam si celo reči, da se more vpričo teh latinskih in grških rokopisov, ki se kopičijo v tem kotu, govoriti poleg Bodleiane, Ambrosiane, Lawrentiane in Vatikane, tudi o Astaraciani, gospod. Jaz voham, ne da bi se hvalil, precej nadalječ gomoljike in knjige, in poslej vas smatram za vrstnika Peirescu, Groslierju in Canevariju, bibliofilskim prvakom.“

„Te še močno posekam,“ je odgovoril mirno gospod Astarac, „in ta knjižnica je neskončno dragocenejša od vseh teh, ki ste jih pravkar imenovali. Kraljeva biblioteka je proti moji starinarska krama, vsaj če ne gledate samo na število zvezkov in množino črno pomazanega papirja. Gabriel Naudé in vaš abbé Bignon, bibliotekarja na glasu, sta bila dva lena pastirčka; njihove knjige klaverna čreda ovac. Kar se tiče benediktincev, priznam, da so pridni, toda duha nimajo prav nič, in njihovim knjižnicam je udarjen pečat povprečnih duš, ki so jih uredile. Moja galerija, gospoda, je brez tujega vzorca. Dela,

ki sem jih zbral v nji, tvorijo celoto, ki me neizogibno nagradi s spoznanjem. Ona je gnostična, ekumenična in duhovna. Da vam preidejo vse vrste, začrtane na te neštete liste papirja in pergamena v lepem redu v možgane, potem gospod, bi vse vedeli, vse mogli, bi bili gospodar vesoljne narave, obraznik vseh stvari; držali bi svet med dvema prstoma svoje roke, kakor držim jaz ta-le tobakova zrnca.“

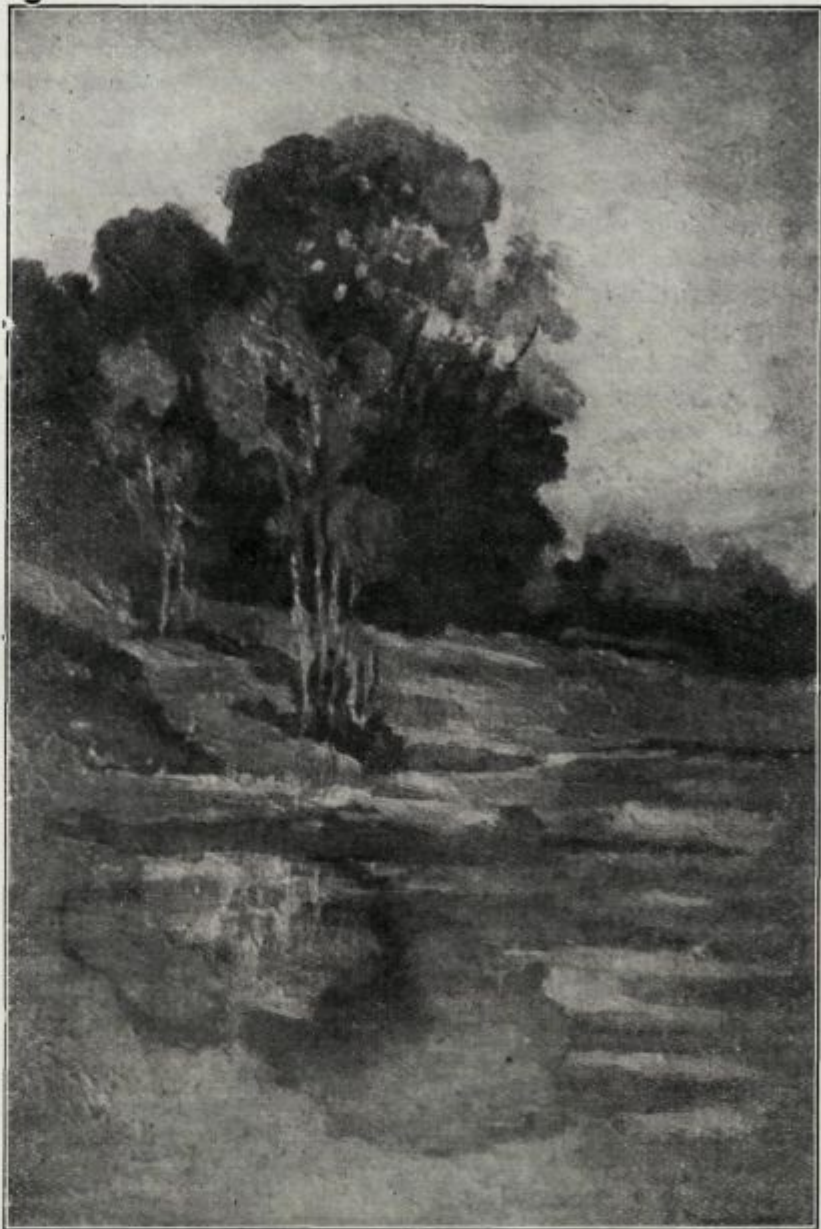
Pri teh besedah je ponudil mojemu dobremu učitelju svojo tobačnico.

„Zelo ljubeznivo,“ je rekel abbé Coignard.

Zopet mu je šel pogled po teh učenih stenah, in vzkljnil je:

„Poglejte no, med tretjim in četrtem oknom, police, ki nosijo slovito breme. Tam so se sešli orijentalški rokopisi, in kakor da se pogovarjajo med seboj. Med njimi jih vidim deset ali dvanajst zelo častitljivih, oblečenih v cunje od škrlata in z zlatom pretkane svile. Nekateri imajo na plašču, kakor bizantinski cesarji, agrafe in žlahtno kamenje. Drugi so vklenjeni v slonokoščene ploščice.“

„To so,“ je rekel gospod Astarac ravnodušno, „judovski, arabski in pa perzijski kabalisti. Pravkar ste odprli Mogočno roko. Zraven najdete Pogrnjeno mizo, Zvestega pastirja, Razvaline templjeve in Luč v temi. En prostor je prazen: tam so Počasne vode, dragocen traktat, ki ga proučava baš sedaj Mozajid. Ta mož, kakor sem vama že povedal, gospoda, se bavi pri meni z odkrivanjem najglobljih skrivnosti, zaklenjenih v hebrejskih spisih, in čeprav ima nad sto let, je ta rabin privolil, da ne umre predno ne prebistri pomena vseh kabolističnih simbolov. Jaz imam do njega mnogo obveznosti, in prosim vaju,

Srečko Magolič st.:

Partija s Fužin.

gospoda, da mu izkažeta, kadar se snideta z njim, enako spoštovanje kakor jaz.

Pa pustimo to in preidimo na stvar, ki se tiče vaju posebe. Mislil sem na vas, gospod abbé, da bi mi prepisali in prevedli na latinsko grške rokopise neprecenljive vrednosti. Zaupam vašemu znanju in vaši gorečnosti, in trdno sem prepričan, da vam bo vaš mladi učenec kmalu v veliko pomoč.“

Nato se je obrnil proti meni:

„Res, sin moj, od vas pričakujem mnogo. To moje zaupanje se naslanja dobršno na vašo vzgojo. Zakaj vi ste se hranili takorekoč v plamenih,

pod obokom kamina, kamor so hodile Salamandre. Ta okolnost je pomembna.“

Medtem ko je govoril, je prijel šop rokopisov ter jih položil na mizo.

„To-le,“ je dejal in pokazal papirusov sveženj, „je iz Egipta. Neka knjiga Zozima Panopolitance, ki je veljala za izgubljeno, pa sem jo našel sam v krsti nekega Serapisovega svečenika.“

„Potem nama je pokazal kose svetlih vlaknatih listov, na katerih je bilo komaj razločiti grške črke, s čopičem naslikane in je pristavil:

„In kar vidita tamkaj, to so neslišana prokovanja, en del od Sopharja Perzijana, drugi del od Janeza, višjega duhovnika Svete Evagije.“

Neizmerno bi mi ustregla, če bi se bavila najprej s temi deli. Potem bomo študirali rokopise Synesija, škofa iz Ptolemaide, ter Olimpijodorove in Stefanove, ki sem jih odkril v Raveni v neki rakvi, kjer so bili zaprti izza vlade nevednega Teodozija, ki so mu dali priimek Veliki.

Predočita si, gospoda, približno to obsežno delo. Zadaj v dvorani, na desni od kamina, najdeta slovnice in besednjake, ki sem jih mogel zbrati, in ki vaju bodo kolikortoliko podpirali. Dovolite, da vas ostavim; v moji sobi me čaka četvero, petero Silfov. Kriton bo pazil, da vama česa ne primanjka. Zbogom!“

Toliko da je bil gospod Astarac zunaj, je sédel moj dobri učitelj pred Zozimov papirus, se je oborožil z lupo, ki jo je našel na mizi, in ga je začel razreševati. Vprašal sem ga, ali ga ni osupnilo, kar je pravkar slišal.

Odgovoril mi je, ne da bi dvignil glavo:

„Sin moj, jaz sem spoznal preveč vrst oseb in doživel sem preraznolične usode, da bi me moglo kaj presenetiti. Ta plemič je videti blazen, ne toliko zato, ker je res, nego ker se njegove misli čez mero razlikujejo od misli navadnih ljudi. Toda če bi človek pazil na govore, ki jih imajo ponavadi med svetom, bi našel v njih še manj zmisla nego v govorici tega filozofa. Prepuščen samemu sebi, zida najvišji človeški razum svoje gradove in templje iz oblakov, in resnično, gospod Astarac precej lepo zbira meglo. Samo v Bogu je resnica; ne pozabite tega, sin moj. Toda to je zares knjiga Imouth, ki jo je Zozimus Panopolitanec napisal svoji sestri Teosebiji. Kakšna slava in kakšna slast, čitati ta edini rokopis, ki se je našel na nekak čudežen način. Posvetiti mu hočem svoje dneve in svoje noči brez spanja. Obžalujem, sin moj, nevedneže,

ki jih zanikernost peha v razvratnost. Klaverno življenje žive. Kaj je ženska proti aleksandrinskemu papirusu? Primerjajte, prosim vas, to prežlahtno knjižnico s krčmo Pri malem Bakhu in razgovor teh dragocenih rokopisov z ljubimkanjem z dekleti pod lopo, in povejte mi, sin moj, na kateri strani je pravo zadovoljstvo. Jaz, gost pri Muzah, ki mi je dovoljen vstop k tem tihim orgijam premišljevanja, katere je retor iz Madaure zgovorno slavil, jaz hvalim Boga, da me je ustvaril poštenjaka.“

* * *

Mesec dni ali šest tednov se je bavil gospod Coignard noč in dan, kakor je bil obečal, s čitanjem Zozima Panopolitance. Med obedi, ki sva jih imela skupaj z gospodom Astaracom, je tekel pogovor samo o njenih gnostikov in o vednosti starih Egipčanov. Jaz, ker sem bil jako nevešč učenec, sem svojemu dobremu učitelju kaj malo pridoval. A potrudil sem se po svoji najboljši moči za raziskavanja, ki mi jih je nalagal; še precej veselja sem dobil za ta posel. In res sva živela srečno in pokojno. Okoli sedmega tedna mi je dal gospod Astarac prosto, da sem šel obiskat svoje starše v kuhinjo. Vse se mi je zdelo čudno zmanjšano. Moja mati je bila sama in žalostna doma. Glasno je zakričala, ko me je videla opravljenega kakor princa.

„Jakec moj,“ mi je dejala, „kako sem srečna!“

In zaplakala je. Objela sva se. Potem si je otrla oči s koncem svojega platnenega predpasnika in mi je rekla:

„Oče je pri Malem Bakhu. Odkar si ti odšel, hodi pogostoma tja, zato ker mu hiša brez tebe ni nič več tako prijetna. Vesel bo, da te bo videl. Ampak povej mi, Jakec moj, ali si zadovoljen v svojem novem stanu? Jaz sem se že kesala, da sem ti dala iti k temu gospodu; celo pri spovedi sem se obtožila gospodu tretjemu vikarju, da mi je bilo več do tvoje telesne nego do dušne sreče, in da sem mislila pri tvoji oskrbi premalo na Boga. Gospod tretji vikar me je zavoljo tega v dobrem posvaril in me je opominjal, naj delam po zgledu krepkih svetopisemskih ženâ, ki mi jih je več naštel; ali teh imen že vem da si ne bom mogla nikdar zapomniti. Ni mi razkladal vsega na dolgo in široko, ker je bilo v soboto večer, in je bila cerkev polna ljudi, ki so čakali na spoved.“

Potolažil sem svojo dobro mamko kar sem najlepše mogel in znal in sem ji dopovedoval, da mi je dal gospod Astarac dela v grščini, ki je jezik svetega evangelija. Kljub temu jo je še skrbelo.

„Nikoli ne bi uganil, Jakec moj,“ mi je rekla, „kdo mi je pripovedoval o gospodu Astaracu. Kadeta Saint-Avit, dekla gospoda župnika pri Svetem Benediktu. Ona je iz Gaskonje, doma iz kraja, ki mu pravijo Larogne-Timbaut, čisto blizu Svete Evlalije, kjer je gospod Astarac graščak. Veš, da je Kadeta Saint-Avit postarna, kakor se za župnikovo deklo tudi spodobi. V svojih mladih letih; ko je še doma živela, je poznala tri gospode Astarace, katerih eden je bil poveljnik na ladji in je utonil. To je bil najmlajši. Drugi, stotnik pri nekem polku, je šel na vojsko in je bil tam ubit. Najstarejši, Herkul Astraški, je edini od treh še živ. In to je ta, pri katerem si ti, v svojo srečo, tako vsaj upam, Jakec moj. V svojih mladih letih je bil sila gizdavo opravljen, prostomiseln v navadah, ali mračnega duha. Odtegoval se je od javnih poslov in ni kazal prav nič častihlepnosti, vstopiti v kraljevo službo, kakor sta storila njegova gospoda brata, ki sta našla v nji tudi častit konec. Imel je navado reči, da to ni nič slavnega, nositi meč ob strani, da ne pozna sramotnejšega rokodelstva nego je zlahtno vojno rokodelstvo, in da je, po njegovem, vsak vaški konjederec več vreden od brigadnega generala ali francoskega maršala. Takšne so bile njegove besede. To že rečem, da se mi niso zdele niti slabe niti hudobne, pač pa rajše predrzne in neznanske. Pa bo že najbrže kaj obsodbe vrednega v njih, zakaj kadeta Saint-Avit je rekla, da jih je gospod župnik grajal, češ da nasprotujejo redu, ki ga je gospod Bog ustanovil na tem svetu, in ker se ne skladajo z nekaterimi mesti v svetem pismu, kjer se imenuje Bog z imenom, ki pomeni to, kar maršal: In to da je

velik greh. Temu gospodu Herkulu je bil dvor tako zopern, da se ni hotel peljati v Versailles, da bi se predstavil kralju, kakor mu gre pravica po njegovem rojstvu. Dejal je: „Kralja ni k meni, pa še mene k kralju ne bo.“ In to je jasno kakor beli dan, da to ni čisto prava beseda.“

Moja mati me je v skrbeh vprašala z očmi in je nadaljevala tako-le:

„To, kar ti imam še povedati, Jakec moj, je še manj verjetno. In vendar mi je govorila kadeta Saint-Avit o tem kakor o čisto resnični stvari. Povem ti torej, da gospod Herkul d' Astarac, ko je ostal na svojem posestvu, ni imel druge skrbi, nego da je spravljal solčno luč v steklenice. Kadeta ne ve, kako je to delal, ali to ve prav za trdno, da so nastale sčasoma v steklenicah, dobro zamašenih in v pesku pregretilih, čisto majhne ženske, ki jih je bilo lepota videti, in oblečene kakor gledališke kraljične... Ti se smeješ, Jakec moj; in vendar se s takimi stvarmi ni šaliti, ako vidimo nasledke. Velik greh je, delati tako bitja, ki ne morejo biti krščena niti večnega veselja deležna. Zakaj tega si menda vendar ne misliš, da je nesel gospod Astarac te pritlikavke v steklenici k duhovniku, da bi jih dal krstiti. Ne bi jim bil našel botre.“

„Ampak, draga mamica moja,“ sem ji odgovoril, „punčike gospoda Astaraca niso potrebovale krsta, saj niso imele izvirnega greha na sebi.“

„Na to pa res nisem bila pomislila,“ je rekla mati, „in tudi Kadeta Saint-Avit mi ni o tem nič omenila, čeprav je farovška kuharica. Žalibog je odšla še čisto mlada iz Gaskonje ter je prišla na Francosko, in ni slišala nič več o gospodu Astaracu, o njegovih steklenicah in pritlikavkah. Na-dejam se, Jakec moj, da se je odpovedal temu prokletemu delu, ki ga ni mogoče počenjati brez vražje pomoči.“

(Dalje prihodnjič.)

Poletna.

Reka? Se šumeti noče,
da bi ne izdala,
da je deklice cvetoče
okopala.

Kamenje je mokro, srajce se sušijo,
a nikogar ni –
vrbe tajnostno šumijo,
voda, zrak po deklicah diši.

Fedja Dimitrijev.

Listek.

Antonu Verovšku v spomin.

Verovška ni več — in vsa slovenska javnost obžaluje prezgodnjo smrt najoriginalnejšega slovenskega igralca. In res, izguba je velika! Tako nam je, kakor da se je podrl vogel našega Talijinega hrama, in strah nas je, ko se nam zdi, da se nam to svetišče podira!

In ni mi do lepih, miroljubnih besed, ki tako spretno prikrivajo resnico, klanjajoč se oni lažnjivi lepoti, ki zveni iz pritajenih molakordov solzečega se nekrologa, ni mi do onih vriskajočih, v lažnjivi navdušenosti se lesketajočih vzklikov, ki venčajo kričeči slavospev, poklonjen umetniku, ki ga ni več med nami. Takšne besede bi bile fraza, kakor je fraza novi omet svetišča, iz katerega je politična nestrpnost prepodila muzo Talijo.

V očigled smrti pogledjmo resnici v obraz! Ne izogibajmo se je, dasi je trpka!

O slovenskem igralcu Verovšku govoriti ne moreš drugače, kakor da govoriš ob enem o slovenskem gledališču. Kajti to, kar je kot igralec bil, ni bil le po svoji zaslugi, temveč tudi po krivdi sistema, ki je vladal to gledališče.

Verovšek je bil najpopularnejši slovenski igralec — a bil je pri vsej svoji slavi nesrečen! Bil je, smelo trdim, največji talent prve generacije slovenskega igraltva, a srečen ni bil v svoji umetniški duši!

Trenotno, da! Vem. Takrat, ko si stal na odru kot zmagalec nad občinstvom, ki ga je Tvoj solčni humor pripravil do presrčnega smehljaja ali do gromovitega homerskega smeha, ko si premagal ono stoglavo hidro tam v režeči temini s svojo pretresljivo igro tako zelo, da je pretakala ob bolesti Tvojega trpečega junaka celo solze, takrat si pozabil na svoje hrepenenje — bil si srečen; a ne radi te svoje zmage, temveč v oni omami umetniškega ustvarjanja, ko igralec pozabi na vse, kar je okoli njega, ko ni zanj ne šminke, ne kulis in ne občinstva.

Stopil si za kulise — „Krvavelj“ — in tik pred vratj Te je čakalo hrepenenje, in Tvoja duša je zasanjala daleč tja v oni svet poezije, kjer toži sredi viharne pustinje nesrečni kralj „Lear“, kjer laže sam sebi bankerotni „John Gabriel Borkman“ ali pa poka z bičem voznik „Henschel“...

Ne pozabim onih noči, ko sva se sprehajala ob Ljubljani cele ure, in si mi govoril o svojem hrepenenju, ki Ti je bilo pozneje le deloma izpolnjeno, niti ne utešeno. Spominjal si se onih časov, ko si še igral „Karla Moora“, „Otela“ itd. in tožil si mi, kako moraš zapravljati svoje talente ob različnih „bajacih“, kakor si se izrazil, ko se Ti hoče vendar velikih nalog, in Ti tišči srce grozen strah, ko čas tako neizprosno beži mimo Tebe, ki moraš s svojim razvitkom mirno stati tam, kjer si stal že pred leti.

In koliko prilike bi bil imel pri vsej mizeriji našega gledališkega vprašanja, se izigrati, se razvijati kot igralec v oni smeri, kamor Te je gnalo srce. Saj so šli preko slovenskega odra konzul „Bernik“, Tolstojev „Fedja“, Maeterlinckov slepi starček i. dr.; a ne v Tvoji osebi.

Redki so bili večeri, ob katerih smo gledali Verovška v veliki, težki vlogi, a kadar se je to zgodilo smo se pod vtiskom njegove zmagovite umetnosti zavedali, da imamo pred sabo velikega umetnika. Spomnimo se le „Kuzofkina“ v Turgenjevem „Tujem kruhu“, voznika „Henschla“, „Grutza“ v „Zemlji“ itd.

Marsikateri slovenski igralec je vplival raz slovenski oder na nas kot umetnik, a nobeden s takšno silo kakor Verovšek. — Velikega pomena za silo njegovega ustvarjanja je bila pač njegova igralska nprav v ožjem pomenu besede. Bil je intuitivno ustvarjajoč igralec, ki šele na večer predstave sproti, v trenutku poseže globoko v svojo dušo in prinese to do izraza, kar vloga v celoti in posameznostih zahteva. In takšen igralec vpliva potem seveda mnogo bolj živo, njegovo čustvo pride z elementarno silo na dan, je mnogo pristnejše, in vsa njegova igra diha neki čar svežosti, med tem ko se nam zdi igra onega igralca, ki izigra že doma in pri vajah svojo vlogo v vseh niansah organa in mimike, nekako trezna in hladna.

Temu načinu njegovega ustvarjanja in dejstvu, da so bile njegove figure za našo oceno vedno originalne, nove prikazni, je pripisovati velik vtisk, ki ga je imela njegova igra na občinstvo. In dasi je bil vsakokrat nesrečen, kadar mu je bila izročena kakšna vloga à la „Krvavelj“, ker je čutil, da je to le neka kompenzacija za one vloge, po katerih je prav za prav hrepenel, a jih je skoraj izključno igral le drug igralec, se je je vendar oprijel z ono vnemo in resnostjo poštenega igralca, ki pozabi takrat, ko je treba stopiti na oder, na vse intrige, na vso žalost in vso krivico, po kateri je prisiljen igrati kakšno vlogo.

Ko je bilo enkrat gotovo, da bo vlogo igral, se je zamislil toliko vanjo, da sta mu bila vnanji obris in njen značaj v glavnih potezah jasna, in prav rad se je pogovoril o svoji novi vlogi s kolegom, da si je njen značaj tem potom še jasneje definiral. Pri teh pogovorih sem spoznal, kako zelo se je odlikoval ta mož od drugih slovenskih igralcev ravno radi svoje izvanredne inteligence, ki je bila zrastle iz prirojenega mu zdravega razuma, ki je neobhodno potreben, da si pridobi igralec na njegovi podlagi ono splošno naobrazbo srca in duha, ki jo potrebuje, če hoče predstavljati na odru človeku človeka. „Un comédien devoir être nourri sur les genoux des reines.“ To je seveda le pobožna želja, in srečen oni igralec, ki more s svojim prirojenim zdravim raz-

umom vsaj deloma nadomestiti to, kar bi pridobil potom študij!

In tako nas je zabaval in osrečil Verovšek marsikateri zimski večer s svojo zmagovito umetnostjo, s svojo bistromno karakterizacijo in zdravim humorjem.

Nepozabni so nam originali, ki jih je postavil na oder Verovšek. Ob svojih najboljših večerih je žel prave triumfe in bil je najpopularnejši slovenski igralec. Slave je užil veliko. A motiš se, slovenski kritik, ki si pisal nekoč, ko si govoril slovenskim igralcem: „Vi vsi, ki se pehate za slavo itd.“ motiš se, ker igralcu umetniku, kakoršen je bil Verovšek, ni za slavo, njemu je le za ono notranjo srečo, ki jo občuti takrat, ko mu je dana prilika izraziti s svojo umetnostjo ono, česar je njegova duša bogata.

In zato Verovšek pri vsej svoji slavi in popularnosti ni bil srečen, kajti njegovo duševno bogastvo je ostalo po večini neizčrpano, njegova nrav, njegovi talenti so ga gnali na polje težkih, karakternih, tragičnih značajev; a na tem polju ni bilo zanj prostora, ker so ga po krivici orali izključno le drugi. Ko mu je pa končno vendar bila dana prilika, so bile njegove roke od dolgega iztezanja po sreči že čisto onemogle, preslabe za težki plug.

Še iz Dalmacije mi je pisal: „Dalje je resnica, da sem se priporočil in tudi oficijelno v pisarni zaprosil, ako je zame kaka špeciialna vloga, da bi z veseljem nastopil v sezoni, kajti dobro mi je že znano iz prakse, kaj pomeni „jemanden totschiagen“. Kakšen veter pa je zapihal, da igrate Govekarjeve igre? Med nama ni bilo nikdar dvoma, da bi ne „vlekle“. Gospod Skrbinšek, razumeli me pa boste, da bi sedaj prvič rad nastopil v kakšni novi vlogi!

„Tu že cvete breskev in mandelj in pomladanske cvetlice . . .“, tako je vzkliknil še takrat in nedavno so mu zapeli v slovo:

Pomlad že prišla bo,
k' Tebe na svet' ne bo,
k' Te bodo djali
v to črno zemljo . . .

Milan Skrbinšek.

Hrvatska mlada lirika. Med rednimi izdanji društva hrvatskih književnikov je izšla poleti 1914 v Zagrebu zbirka hrvatske mlade lirike, sestavljena iz pesmi dvanajstih mladih lirikov. Ti pesniki so nasledniki avtorjev minulega desetletja: Vidrića, Matoša, Domjanića in Nikolića. Ta četvorica je vstala proti okostenelim trivijalnostim in pedantni retoriki starih stihotvorcev, katerim se je sarajevski pesnik S. Kranjčević postavil prvi po robu in odprl s svojimi globokimi filozofskimi pesnitvami nova pota in svobodna obzorja. — Hrvatska mlada lirika je zavzela svoje lastno stališče in se razvija popolnoma samostojno. Išče novega originalnega izražanja sodobnim čustvom, idejam in nazorom. Skrbi za čistočo jezika in ritma. Kultivira v nasprotju z dekadenti, ki so se šele komaj preživeli, in s futuristi, ki so tudi med Slovenci našli svoje pristaše, s harmonično pedantnostjo pravilnost stiha in strofe. Hoče razširiti polje lirski poeziji, išče plastike v slikanju in čistega razpoloženja, predvsem pa svobode v motivih. — Med devetimi liriki, katerih pesmi knjiga prinaša, so trije že mrtvi: Janko Polić-Kamov, Milan Vrbanić in Fran Galović. Polić-Kamov je bil — kakor pove uvod — najstrašnejši hrvatski pesnik in zaeno naj-socialnejši. Bil je neozdravljiv upornik, njegova poezija ni poznala mej, njegov ritem je tekel kot hudournik. Primera:

Silovat ću te, bijela hartijo, nevina hartijo;
ogromna je strast moja i jedva ćeš je podnijeti . . .

Ali:

Podjimo, Ciganko moja, crna ljubavi moja — — —

Velika si u slobodi i veća je ljubav naša;
naša je ljubav tamna ko šuma i krvava ko božanstvo;
žena je moja prva od žena; crna ko noć, tajanstvena
ko oblak, divlja
ko cjelov moj i prevratna ko stihovi moji.

Naša će ljubav biti kaos: mutna i izmiješana ljudi joj
ne nadjoše dolične riječi;
mi ćemo se cjelivati goli i topli i štipaj će biti krvava
pjesma naša;

čupat ću ti kose, a ti ćeš tiskati oči svoje u dušu
moju i bijes će biti prokleta pjesma naša;
svijat ćemo se ko zmija i plaziti ko idejal — — —

i rodit ćemo dijete, bezimeno dijete;

i nadjet ćemo mu ime, najlepše ime od lijepih:

Prevrat će biti ime njegovo, o nezakonska ljubavi naša:

Polić-Kamov je bil med mlajšo generacijo najgenialnejši duh, bil je prvi futurist v Jugoslaviji, ki je kljubu vsemu v svojih delih mnogo dal in povedal. Umril je v anarhistični Barceloni kot bohem in bosjak. — Milan Vrbanić je ostavil profesorsko službo, da bi mogel služiti idealu in živeti kot pesnik. Umril je začetkom 1913 in zapustil samo dva cikla simbolističnih pesmi. Opeval je melanholično lepoto svojega domačega kraja ob Kolpi in Korani, blede somračja, ki ugašajo, proletarske domove in tužno ljubezen delavcev v šumah in svojo ljubezen, ki je bila žalostna, in zaradi katere je tudi morda umrl. — Fran Galović je padel 26. oktobra na južnem bojišču. Bil je nežen poet-artist, ki je ljubil koncizno in do minucijoznosti fino obliko svojih pesmi. Harmonija ritma mu je bila nad vse, istotako besedna melodijoznost in kompozicija. Motive svojim pesmim je zajemal večinoma iz narave, pel je o pomladnih sanjavih urah, o perivojih in morskkih razpoloženjih itd. Poleg pesmi je pisal tudi drame in povesti. — Zelo nežen in čustven lirik je Karlo Häusler, doma iz Zagorja, ki je v svojih mladih letih sklepal vezi z mladimi slovenskimi pesniki. Izdajal je slovensko-hrvatski dijaški list „Sutlo“. — Avguštin Ujević se v svojih pesmih rad zagablja v stare čase in išče ubranosti v častitljivih cerkvah in samostanih. Jezik spominja na dalmatinske pesnike in je poln mehke ritmike. — Stjepan Parmačević je rojen na Ogrskem in v njegovih pesmih zveni pesimistična žica. Spominja se svoje nesrečne domovine, svojega jezika, ki „mre bez geste — na širnoj pusti, madžarskome drumu“. — Kakor ti, kažejo vsi ostali notranjo ubranost, smisel za lepoto jezika in oblike, smisel za originalnost misli in izraza in za plastiko in silo pesniških slik. V vseh se čuti umetniška resnoba in globoko pojmovanje pesniškega poklica. G.

Jutarnji pohod.

Turkinjicu ljubim djevu,
Ljubim svježju, bijelu grud.
Oganj surov duh moj pali,
Srce kida otrov ljut.

Ja ju ljubim i ne čekam,
 Dokle zora dozori,
 Mene zovu prije zore
 Moje drage prozori.
 Ja ju ljubim od tog časa,
 Kad jo nadjoh snivajuć,
 Pa kad sniva, ja ju skrivam
 Stiha ju cjelivajuć.
 Jer ne mogu da je budim,
 Dok ne kućne zlati sat:
 Otvorit će crne oči,
 Pa će meni cjelov dat.
 Otvorit će crne oči,
 Od sreće će suze lit,
 Sakrit će me pod jorganom,
 Pa me neće više bit.

Karlo Häusler (Iz Hrvatske mlade lirike).

Dr. Anton Breznik, Začetna poglavja iz slovenske srednješolske slovnice. IX. izvestje knezoškofijske gimnazije v Št. Vidu nad Ljubljano. 1914. str. 3—32.

Poglavje o glasoslovju v srednješolski slovnici ni lahka stvar in gotovo težja za pisatelja kot za učenca. Zato sem že nestrpnost pričakoval, kako pot ubere prof. Breznik in nisem se bal, da bi on, srednješolski učitelj slovenščine, zašel. Pričujoča poglavja so mi vsak dvom odgnala; zgodovinski in če še tako reducirani pregled razvoja glasov slovenskega jezika bi delal mnogo težav in vspeha najbrž ne bi bilo pravega. Poleg tega pa je glavni cilj pouka na srednjih šolah pravilna izreka in pisava s tolikim vpogledom v zgodovino jezika, kolikor je to za izreko in pisavo neobhodno potrebno. Ako se je torej dr. Breznik v svojem glasoslovju — lahko rečemo — omejil le na pravorečje, je s tem svojo nalogo več kot izvrstno rešil in nam dal veliko upanje, da se pouk slovenščine in sploh njeno znanje poglobi in nam prinese lepih sadov. Prvemu ocenjevalcu teh poglavij, prof. Pintarju (Ljublj. Zvon 1914, str. 385—387) se zdi dvomljivo, da je način takega glasoslovja za srednješolsko slovnico pravi; meni se zdi, da edino pravi in če tudi niso ta poglavja lahka, vendar so še vedno lažja kot razmotrivanje o razvoju posameznih glasov, njihovih kvalitativnih razlik in vzrokov teh istih, zavisnost od naglasa itd., in drugič, potrebna so bolj kot vse drugo. Glavna stvar je, da znajo naši absolvirani srednješolci prav brati in da — vsaj deloma — vedo, zakaj tako bero. G. dr. Brezniku morem torej le prijateljsko čestitati, da je storil s svojim glasoslovjem tako lep in velik korak naprej.

Dasi so obdelane v teh poglavjih le prav glavne točke slov. glasoslovja — in še te le toliko, kolikor je za srednjo šolo treba — in po večini splošno priznane in že znane stvari (del takega, ali vsaj močno sličnega glasoslovja slov. jezika, dasi v drugem okviru, imamo že v l. 1870, namreč Škrabčevu „O glasu in naglasu našega knjižnega jezika“, kakor tudi Breznikovo „Izreka v poeziji“ l. 1912.), vendar bi imel marsikaj pripomniti, ne toliko glede pravorečja (o čemur primeri že omenjeno recenzijo prof. Pintarja, ki ima sicer prav, ne glede na to, da so verzi à la „Rastè drevó v vinskem bregu“ bolj slabi in da slednjič ritem menjavo izreke pri „u“, „j“, „r“ itd. povzroča le v poeziji, ne pa tudi v prozi) kot čistega glasoslovja.

Delitev glasov v samoglasnike in soglasnike v prvem poglavju se mi ne zdi dovolj precizna z ozirom na mesto,

ki ga zavzemajo zveneči soglasniki in pa u, j. Zeleti bi bilo, da preuredi dr. Breznik to poglavje v toliko, da bo bolj jasno razmerje glasov do raze glasilke, do različnih stopenj zóženja ustne votline in do jezička. Tako bo orisan natanko tudi važni prehod samoglasnikov v soglasnike in narobe; z drugimi besedami povedano: glavna delitev soglasnikov v prepisnike, zapornike, nosnike in jezičnike ne odgovarja 1.) bistvu (slovenskega) govora in 2.) zahtevam moderne fonetike. Prvo poglavje naj bi se preuredilo v sledeče odstavke: 1.) samoglasniki (čisti in nosni); 2.) soglasniki a) zveneči, b) nemi s pododdelki, t. j. razprava naj gre iz istega izvora kot nji sledeča tabela. Tako bodo izginile tudi take netočnosti, ki jih beremo na str. 5. glede artikulacije glasov s in š, z in ž. Dalje bi bilo dobro pridejati prvemu poglavju tabelo slovenskih samoglasnikov.

Na strani 9. je tiskovna pomota: stěna, trěba namesto stěna, trěba.

Glede širokega e in o (str. 10, 14 in 15) pravi dr. Breznik — kakor vsi slovenisti — da je postal e oz. o širok, ker se je kratki naglas po prestopu na prvotno nenaglašeni e in o podajšal. Tega mnenja nikakor ne morem deliti z drugimi. Natančneje tu ne morem govoriti o tem; študij moderne redukcije v slovenskih narečjih me je privedel do tega, da si razlagam postanek širokega e, oziroma o z njuno lego v prvotno nenaglašenem zlogu. Zametam torej razvoj: žēnā — žēna — žēna, ki ga navaja tudi dr. Breznik in imam za pravega: žēnā — žēnā — žēna — žēna (primerjaj različne stopnje; vōdā v Bohinjski Bistrici, na Ravneh, wadā Pokojišče, Podpeč (o > a) in wada Borovnica itd.). Imamo tu isti pojav, ki ga opažamo pri i-, u-ju n. pr. hīnāūka, kypīti — gospodīnja, tūliti.

V razpravi „Izreka v poeziji“ je učil dr. Breznik, da izgovarjaj „v“ pred nemimi soglasniki, kjer ne stoji pred njim samoglasnik, kot „f“ (str. 6.) po vzgledu govornice vzhodnih narečij. Tega ni nihče odobral, mnenja pa tudi niso bila edina (prim. Škrabec, Cvetje 30, 8 je bil za „u“, Pintar, Ljub. Zvon 1912, 452 in Arch. f. slav. Phil. 34, 595 sl. za zlogotvorni kratki „u“ in Ramovš, Nast. Vjes. 21, 227 sl. za brezglasni „u“). Obveljalo je mnenje Škrabčevu, ki ga je v sedanjih razpravi sprejel tudi dr. Breznik (str. 22), dasi v gotovih soglasniških skupinah kakor n. pr. „lepota, ljubeznivost vsa“ i. e. „u“ nima mesta, ker ga pred „s“ ne moremo izgovoriti; v takih skupinah govorimo in moremo govoriti le brezglasni „u“. Ako pa premislimo, da je dr. Breznikova razprava del srednješolske slovnice, v katero ne moremo vpelsti vseh fonetičnih fines, se moremo le priklopiti drju Brezniku, ker navodilo izreke „u“ samo že privede govornca do edino možnega izgovora z „u“. Glavna pridobitev je v tem, da je odpravljen „f“.

O slov. polglasniku bi omenil sledeče: dr. Breznik zahteva pisavo vun za ksl. vьnъ (str. 16) poleg ven; vun je treba črtati, ker je toliko upravičen kot vus za ves; dalje naj se že opusti enkrat napačna trditev, da je „u“ v uš, duri itd. iz „vъ“ (str. 21). Sploh je opomnja na str. 21. napačna in je bolje, da jo dr. Breznik izpusti, ker vsebuje jako kočljiva in še ne definitivno rešena vprašanja slovenskega glasoslovja. Pripomnim še, da vžgati ni nastalo iz vьzžgati (zato črtaj tudi opomnjo na str. 32), ampak iz vьžgati, kakor beremo še pravilne oblike pri Trubarju: Vueltgi Kat. 1550:200, Skalarju: ueshgati 300 a; pravi razvoj je: vьžgati — vāžgati, užgati in dalje (kot udōva — udōva) užgati;

píšimo pa vžgati kakor pišemo tudi vdova. Natančni razvoj skupine v + polglasnik v slovenščini podati tu, bi me peljalo predaleč in ga s celotnim materialom obravnam drugje.

Zelo žalostno vlogo je tudi v naši bodoči srednješolski slovnici odmeril dr. Breznik poglavju o izreki nekdanjega f pred soglasniki in na koncu besed. Na to točko našega pravorečja sem bil še najbolj radoveden in nisem mislil, da bo prišlo med ujevci in elavci v elementarni knjigi do tako nesrečnega kompromisa. Oboje smemo torej brati: u in l , misliw poleg misli (str. 8. in dalje povsod). Slovenci nimamo nobene znanstvene akademije, ki bi stavila norme naši izreki; za to pa je treba, da uči slovnica vsaj to, kar je splošno mnenje slovenistov, torej v tem slučaju izreko na „ u “. Veliko uslugo bo storil dr. Breznik, ako v končni prireditvi svoje slovnice izpusti vsak tak „poleg“ in postavi pravilo tako, kot ga zahteva zgodovina našega jezika, ker sicer on sam, dasi ujevec, zanese v šolo napačno izreko in bomo tako z ozirom na čistost pravorečja čez nekaj let na slabšem nego smo danes. Dalje zahteva dr. Breznik izgovor misau, rekau i. e., kar je prav, a le za srednješolsko slovnico. Nikakor ni namreč lahko povedati, kaj je pravilno: misau ali misu. Današnje dialektične oblike, nastale iz oblik na — tl ,* nam ne pojasnijo tudi pri kontroli oblik na — tl in pred-slov. — ou < — au pravega razvoja. Kakor drugod, je najbrž tudi tu l prešel v „ u “, torej reku in ne rekau. Vendar so oblike na — tl tako prepletene z različnimi analogijami deloma f deležnikov glagolov drugih vrst, deloma imen z drugimi priponami, da je nemogoče določiti istinitost prehoda tl v - tu; le paralelizem - ma , - m - am (enako pri u , r) nas nekoliko sili, da zahtevamo prehod v - ta , - tau in po tem izreko rekau, kakor uči dr. Breznik. Dasi sem za to, da je pravilno misu, reku (vse razloge za to mnenje navedem v Slov. Stud. I), vendar menim, da uči slovenska slovnica misau, rekau, ker bi drugače besede kot n. pr. osau i. dr. delale učencem prevelike težave in zmešnjave. — S končnim odstavkom „Pravopisje in pravorečje“ se razen zadnje opomnje (str. 32) popolnoma strinjam.

Gradec Štajerski, v avgustu 1914.

Dr. Fr. Ramovš.

Fran Klemenčič. Med modernimi slovenskimi slikarji, ki so zlasti v portretu dosegli precej visoko stopinjo mojsterstva, je tudi Fran Klemenčič, ime, ki je bilo pred nekaj leti slovenskemu svetu še neznano. Slikar je še mlad, rojen leta 1880. v Ljubljani. Svoja otroška leta je preživel v Boštanju na Savi, kjer je obiskoval ljudsko šolo, dokler se ni vrnil v Ljubljano in vstopil v obrtno šolo. Po štirih letih se je napolnil na Dunaj in se tam vpisal v slikarsko akademijo. Vendar mu suhoparno študiranje po šolskih modelih ni šlo v slast in se je odslej bavil samo s tem, kar ga je najbolj veselilo, s portretom. Njegovi mojstri in učitelji, ki so se bleščali pred njim, so bili Lembach, Leo Samberger, Filip-Laszlo, imena, ki so bila in so sloveča v umetniškem svetu. Te si je izbral slikar-začetnik za svoje vzornike. Ob njih se je navduševal, se učil in se zatekal k njim po duševno silo in srčnost, kadar ga je zapuščala vera vase. V domovino se je vrnil kot spreten portretist, živel nekaj časa v Krškem, odkoder se je preselil v Ljubljano, da se kmalu na to odpravi v Monakovo, kamor ga je gnala želja po novih estetičnih užitkih. Zadnje čase živi v

* l znači velarni kratki zlogotvorni l .

obližu Ljubljane, najrajši v zapuščenih vaseh, kjer ima na razpolago kmečke tipe in originale, v starih gradovih, kjer ga je zamikala davna romantika in častitljivost. — Klemenčič slovi, kakor že omenjeno, v prvi vrsti kot dober portretist, ki ume z nekaj potezami, določnimi in sigurnimi, karakterizirati človeka. Njegova tehnika je široka in drzna ter ne ljubi minuciozne obdelave in siadke gladkobe. O tem pričajo vsi njegovi portreti, ki so delani z naglo gotovostjo. Slikar se ne popravlja rad. Vsi postranski deli so mu odveč in bi najrajši slikal samo glave, seveda, ako bi se gospa publika s tem zadovoljila. Tako pa mora sklepati kompromise, zakaj samo umetnost je lepa, življenje pa — zlasti naše — je resno. Ker mu manjka portretnih naročil, se je začel tudi baviti s krajinami, ki so se mu že tudi večinoma lepo posrečile, čeprav ima na tem polju nevarne tekmece. „Slovan“ je prinesel v drugi številki na strani 44. in 55. dve njegovi portretni študiji, ki obe jasno govorita o njegovih slikarskih vrlinah. Prihodnja številka pa prinese njegov avtoportret, kjer je slikar sam izborno karakteriziran. — In tako živi umetnik na samotni Zaloški graščini pri Moravčah, sredi srednjeveške romantike, poln umetniških sanj, obdan od krute sedanjosti.

Pogreb. Nekje blizu za strehami so se zamajali zvonovi in njihov enolični glas se je vlekel po dolgočasnem popoldnevu. V gosposki ulici se je nabralo nekaj ljudi in pevci so zapeli, zamahovaje z glasovi kakor z dolgimi, žalostnimi rokami. Na cesti je stal črn voz, ob njem je gorlo dvoje zastrtih luči. Naenkrat se je vse zganilo in se pričelo pomikati. Verovška neso... Toneta. Poglavarjev ni za njim. Trgovec, obrtnik si nabere do smrti več zvestih prijateljev, več pozornih znancev. Verovška pozna vse: galerija, parter in lože v prvem nadstropju. Tudi vedo, da je umrl, ali njega so imeli radi takrat, ko jih je zabaval na odru s svojo komiko...

Pogrebci prestopajo počasi naprej in se umikajo blatu in lužam. Govore to in govore ono in iz srede njih pomenkov se izvija tudi misel, ki je vtelesena v vsem sprevodu, ki jo vsi vidijo in čutijo. Ta, ki leži na vozu, se je motal v zadregah in se je izmotal iz njih šele predvčerajšnjem, ko je umrl. Vedel je za obljubljeno deželo, videl jo je, v njej pa ni bil nikoli. Denarja malo, vožnja draga... dušo so mu zgnjavile drobne, smešne skrbi. In kakor da bi razumel, dvigne glavo iz krste in zakliče pogrebce s širokim, rdečim in veselo spačenim obrazom svojo navadno ironijo: Hej, Slovenci... Naprej, zastava slave...

Nič se ni zgodilo. Krsta je zaprta, Tone mrzel mrlič. In ni sam; slovenska Talija leži za enkrat v isti krsti. Bolehala sta ob enem in podlegla sta v isti sezoni. Pregreho bi prijel človek z roko, pokazal bi, zakričal, kdo je kriv, ali med nami vsemi se plazi neki duh, in ko zinemo v najskritejšem kotu, dvigne roko in jo nam položi na usta. Pridejo pa drugi in pozni časi. Takrat bodo stali nagi spomini na javnem odru in vse jih bo sovražilo.

Sprevod se vleče in obtiči daleč tam onstran Ljubljane. Spreddaj stresa črn šop in glavo velik in svetel konj in hrže. Pogrebci se razmotajo iz parov in s trotoarja se dvigne petje. Pesem je tako razredčena, da bi človek lahko zagrabil za tenor kakor za sulico.

Tisti gospod tam, ki se mu hoče skremžiti gladko obriti obraz v jok, je Danilo. Mežika nekam v zimsko nebo

in grize ustne: Kako sva se kregala! A zdaj-le, ko si umrl, vidim, kako te imam rad...

Peveci so odpeli, voz se pomika naprej, Tone zapušča Ljubljano in gre v zemljo k Sv. Križu. Pogrebci se obračajo, kakor bi ne vedeli, kaj naj store. Eden vpraša: Ali bi ne stopila na četrtinko? Sosed se prestraši, ozre se okoli in okoli, drži sukno kakor krilo in gre po prstih preko blatne ceste v krčmo. Tropa drugih se vrača v mesto in v tiste ulice in ceste, ki so vedno bolj prazne. Poprej se je pri-smejal mimo Uniona dol ali po Wolfovi ulici ali od gledališča sem s širokim dovtipom Verovšek, zdaj ga ni več. Poprej je zavil s svojo sivo brado mimo pošte zgovorni Vatroslav Holz, zdaj ga ni več. In Aškerca ni in celo mladi in drobni Premček se je umiril med grobovi pri sv. Križu. Tudi Groharja nimajo več naše lepe pokrajine. In preko vseh teh grobov tava skozi meglo in puščobo in brezbriznost Prešernovo prerokovanje: Vremena Kranjcem bodo se zjasnila...

— — j.

† **Ivan pl. Zajc.** Dne 15. decembra 1914 je umrl v Zagrebu eden najplodovitejših glasbenikov sedanosti, skladatelj Ivan pl. Zajc. Rojen je bil 3. avgusta 1834. Njegov oče, kapelnik reške mestne godbe, ga je šolal na gimnaziji in ga poslal nato v Milan na konservatorij. Leta 1855. je končal svoje študije in bil imenovan na Reki za kapelnika mestnega gledališča in ravnatelja filharmoničnega društva. Leta 1861. je pričel zlagati hrvatske stvari. Ustvaril je mnogo operet, ki niso bile brez tujih vplivov, ki so se pa igrale po Avstriji, po Nemčiji in Italiji. Leta 1869. je prevzel vodstvo gledališkega orkestra in glasbenega zavoda v Zagrebu. Kot artistični ravnatelj opere je deloval od l. 1870.—1889. Število njegovih kompozicij je ogromno. Pri nas je najbolj znan po svoji operi „Zrinski“. Koračnico iz te opere „U boj, u boj“ pozna vsakdo. Dalje je široko znana pesem „Večer na Savi“ itd. Slavnega pokojnika so pokopali na deželne stroške. Na mrtvaškem odru je ležal v vestibulu kr. hrvatskega gledališča. K večnemu počitku so ga položili 17. dec. 1914.

Koledar Družbe svetega Mohorja za 1915. leto.

Med beletristi prvači v tem koledarju Ksaver Meško. Napisal je črtico „Sanje“, ki ima nepotreben začetek in nepotreben dodatek, a če odštejemo to, se razvija pred nami dobro zamišljeno in živahno dejanje, ki nam kaže žive slike, ki teče spretno naprej in ki se odlikuje z lepimi in stvarnimi opisi narave. Slog, v katerem je stvar pisana, nudi gladko slovensko govornico in se ne lišpa s perjem avtorja, ki odeva ž njim čisto druge misli in druga bitja nego so tista, katera nam opisuje Meško. — Drugi pisec, ki ga je uvrstila družba v svoj koledar, je Ivo Trošt. Napisal je krajšo povest „Izkušnja“. Mali Tonček je videl, da imajo drugi tovariši spomladi pipe in si režejo ž njimi iz vrbovih vejic piščalke. Ker ne dobi zlepa od matere treh krajcerjev za pipe, jih ukrade. Zadeva pride na dan in se s primernimi nauki poravnava. Torej tendencijozno delo! Moralno, vzgojevalno, poučno in — potrebno! — Kratko črtico je spisal Martin Kutnjak, ki jo človek prebere zato, ker pravi opazka pri

pisateljevem imenu, da je Kutnjak ogrski Slovenec. Vendar literarni vrednosti te drobtinice s tem ni pomagano. — Pesmi so sploh sladke in se imenujejo lahko le zato pesmi, ker imajo rime, verze in kitice. Med risarji najdemo Hinka Smrekarja z dvema risbama in F. Kopača, ki je homo novus. Za domačo zabavo je morda vse lepo, kar je napravil. Družba bi si pa mogla nabaviti s honorarji, ki jih lahko plačuje, vsaj kaj boljšega. Kopačeve figure gledajo in stoje kakor oblečene pupe v izložbah. Kje je še to od življenja! Člankov je v koledarju več. Najboljši je Grudnov „K zadnjemu umeščenju koroškega vojvode“, najokornejši pa so tisti, ki jih je spisal dr. V. Rožič. Kako kratkočasno je ponesrečen „lirski“ uvod k životopisu poslanca dr. Ignacija Žitnika! Kako čudno tuli vmes znani Župančičev izrek „grobovi tulijo“! Člankarji pišejo o „Prehlajenju in bolezni“, o „Častitljivemu Janezu Bosku, ustanovniku Salezijanske družbe“, o sveti vojski in boju proti alkoholu, o prvi umetniški razstavi v Pazinu, o Koprivni na Koroškem, o belokranjski železnici in se spominjajo smrti pedagoga Janeza Koprivnika, pisatelja dr. Janeza Mencingerja in politika Žitnika. Videti je, da družba nima izbire, kar se tiče sotrudnikov. Kaj, ko bi se odločila zato, da bi pogledala čez koroške meje in povabila tega ali onega? In poetov nima! Če kdo, tedaj bi ona v prvi vrsti lahko plačevala primerne nagrade Župančiču, Golarju itd. Upam pa, da se ni še nikogar spomnila, in da tudi od zdaj naprej ne bo nikogar povabila. Kar sam Bog da, tisto je pa dobro. — Pregled vseh udov kaže, da je imela družba letos 90 udov več nego lani. Vsega skupaj jih je 78.361. Glasnik nanzanja za leto 1916. Koledar, Mesije II. zvezek (avtor dr. A. B. Jeglič), zgodovino c. in kr. pešpolka št. 17, ki jo je sestavil dr. Karel Cepuder, peti zvezek Grudnove zgodovine slovenskega naroda, Slovenskih večernic 69. zvezek (Oznaniilo pravi: Da ustrezemo pisateljem in narodu, izda družba v Večernicah najboljše gradivo, ki se sproti pošilja od njenih sotrudnikov.) in kot zadnja knjiga izide molitvenik. Koliko inolitvenikov jedo po zaprašenih kotih molji! In izide jih zopet vsaj osemdeset tisoč. — Kdor bo doplačal še osemdeset vinarjev, dobi povest dr. Frana Detele „Trojko“. Družba je kupila vse spise tega pisatelja in jih bo redno izdajala. „Trojka“ izide kot prva knjiga. To je v redu.

P.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda. Naša velezaslužna družba je razposlala svojim udom in prijateljem koledar za 1915. leto. Poleg koledarskega dela in družbinega svetnika nam prinaša knjiga spomin na svojega mecena, pokojnega trgovca Frana Babiča in na svojega dobrotnika župnika Frana Škrjanca, ki sta oba umrla v Ljubljani in zapustila družbi večino svojega premoženja. Kratak člančič se dalje spominja vladike Strossmayerja, od katerega smrti preteče leta 1915 deset let. Zabavi je namenjena spominska sličica „Turška pravica“, ki nam pripoveduje zgodbo iz časov bosenske okupacije. Čista imovina družbe je znašala 31. grudna 1913. leta 1.203.226 K 52 v. Od prejšnjega leta se je pomnožila za 15.071 K 69 v.

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Kolesa

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Styria, Waffennrad

Sivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje

(Strickmaschine)
izborna konstrukcija in elegantna izvršitev iz tovarne v Lincu. Ustanovljena leta 1867.

Vezenje poučujemo brezplač.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

Čeniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v zalogi, se izdelujejo po meri točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga šolskih knjig in molitvenikov, slike in slikarske potrebščine.

Najnovjše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica št. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice:
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek. račun ali na vložno knjižico.

Opravilišče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4 $\frac{1}{2}$ % čistih

Do K 10,000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predujme na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaznice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4³/₄ 0/10

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1914 740 milijonov kron denarnega prometa, 44 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ 0/10

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo c. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopja proti 5¹/₄ 0/10 obrestim in najmanj 5/4 0/10 amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!